תנ״ך · ראשונים · קיצור בעל הטורים · תורה

קיצור בעל הטורים על בראשית

רבנו יעקב ב"ר אשר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קיצור בעל הטורים על בראשית

רבנו יעקב ב"ר אשר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קיצור-בעל-הטורים-על-בראשית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 5
פרק ג 7
פרק ד 8
פרק ו 9
פרק ז 10
פרק ח 11
פרק ט 12
פרק י 13
פרק יא 13
פרק יב 14
פרק יג 15
פרק יד 16
פרק טו 17
פרק טז 18
פרק יז 19
פרק יח 20
פרק יט 22
פרק כ 23
פרק כא 24
פרק כב 25
פרק כג 26
פרק כד 27
פרק כה 30
פרק כו 32
פרק כז 34
פרק כח 36
פרק כט 38
פרק ל 39
פרק לא 40
פרק לב 41
פרק לג 43
פרק לד 44
פרק לה 45
פרק לו 45
פרק לז 46
פרק לח 49
פרק לט 51
פרק מ 52
פרק מא 52
פרק מב 54
פרק מג 55
פרק מד 56
פרק מה 57
פרק מו 59
פרק מז 59
פרק מח 61
פרק מט 62
פרק נ 65

פרק א

פסוק א

בראשית ברא בגימטריא בראש השנה נברא (העולם), בראשית נוטריקון בראשונה ראה אלהים שיקבלו ישראל תורה. בראשית ברא אלהים ס"ת אמת מלמד שברא העולם באמת כמו שנאמר ראש דברך אמת וכן יש הרבה פסוקים ס"ת אמת:

פסוק ב

ורוח אלהים מרחפת בגימטריא זו רוחו של משיח:

פסוק ד

את האור בגימטריא בתורה ועולה מנין תרי"ג:

את האור כי טוב ס"ת ברית. וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. מכאן שאין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. כמנין ויבדל מבדילין בשנה במוצאי שבתות:

פסוק ה

ה' פעמים 'אור' כתוב בפרשה, כנגד חמשה חמשי תורה שנקראו אור:

פסוק ז

מעל לרקיע ב' במסורה הכא ואידך ויהי קול מעל לרקיע במרכבה דיחזקאל. וכמו שאין דורשין במעשה בראשית ברבים כך אין דורשין כמעשה מרכבה:

פסוק יב

מזריע זרע למינהו ר"ת מזל שאין לך עשב שאין לו מזל למעלה:

פסוק יד

מארת חסר שלא נברא להאיר אלא השמש. וירח לא נברא אלא כדי שלא יעבדו לחמה אם תהיה יחידה:

פסוק כב

והעוף ג' במסורה והעוף ירב, והעוף אוכל אותם. זאת תורת הבהמה והעוף, רמז למה שאמרו שעופות טהורות מרובין על הטמאין זהו והעוף ירב פירוש שהן מרובין איזה והעוף אוכל אותם פירוש אותם טהורין וכן זאת תורת וגו' אייריי בטהורים:

פסוק כז

האדם אותיות אדמה שנברא מן האדמה. אדם נוטריקון אפר דם מרה:

פסוק כח
ורדו בדגת הים ב' במסורה הכא ואידך ורדו גת פלשתים. אלו זכיתם תרדו אף בדגת הים ואם לאו ירדו גת כלומר תשתעבדו לפלשתים:

פסוק כט
פרי עץ ב' במסורה אשר בו פרי עץ. פרי עץ הדר. רמז למ"ד אילן שאכל ממנו אדה"ר אתרוג היה:

זכר בגימטריא ברכה. נקיבה, כגימטריא בקללה:

פסוק לא
יום הששי ויכלו השמים ר"ת שם בן ד' אותיות שחתם בו מעשה בראשית, וכן ישמחו השמים ותגל הארץ ר"ת שם בן ד' אותיות שחתם העולם בשם בן ד' אותיות:

פרק ב

פסוק ב
ויכל אלהים תרגום ירושלמי וחמד זהו שאמרו חמדת ימים אותו קראת. בפרשת ויכלו ג"פ מלאכתו כנגד ג' מלאכות ששבת מהם שהם שמים וארץ וים. ואין כתיב ויהי ערב ויהי בוקר יום השביעי לפי שמוסיפין מחול על הקודש:

וישבות ב' במסורה הכא ואידך וישבות המן. והיינו דכתיב בפרשת המן הוא אשר דיבר ה' שבתון שבת קודש ולא מצינו שאמר להם משה זה מקודם אלא נרמז בו' ימי בראשית וישבות ביום השביעי וישבות המן. ד"א מלמד שהמן פסק מלירד בשבת כדמוכח בקידושין. ד"א רמז למה שדרשו ברכו במן וקדשו במן:

פסוק ג
ויברך אלהים ג' דסמיכי הכא ואידך ויברך אלהים את נח. ואידך ויברך אלהים את יצחק. בשעה שברא העולם בירך השבת והעולם ובימי נח שנאבדו כל הראשונים והיה העולם מחודש הוצרך לברך פעם שנית ובירך את יצחק כמו שיש במדרש עד עתה הייתי זקוק לברך את בריותי מכאן ואילך הברכות יהיו מסורים בידך:

פסוק ד
בהבראם אותיות באברהם בזכות אברהם נבראו שמים וארץ:

ארץ ושמים ב' במסורה הכא ואידך הודו על ארץ ושמים. למה הודו על ארץ ושמים בשביל שעשה ארץ ושמים:

פסוק ו
ואד ב' במסורה הכא ואידך ואיד נכון לצלעו. רמז למה שאמרו רז"ל למה נקרא שמו איד שהבריות משברים לבם כדי שיתן להם הקב"ה מטר:

פסוק ז
וייצר ב' חד מלא וחד חסר וייצר ה' אלהים את האדם. מלא שיש לו שני יצרים יצר טוב ויצר הרע ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה. חסר שאין להם אלא יצר אחד:
ויפח באפיו נשמת חיים ס"ת חותם:
נשמת ד' ויפח באפיו נשמת, כל אשר נשמת רוח חיים, נר ה' נשמת אדם, ואם לאו נשמת ה' כנחל גפרית:
האדם לנפש חיה ר"ת חלה שהיה חלתו של עולם:

פסוק י
יפרד ב' במסורה הכא ואידך ודל מרעהו יפרד. כשנעשה אדם הראשון דל מן המצות נפרד מהגן:

פסוק יב
הבדלח ב' במסורה הכא ואידך ועינו כעין הבדולח. מלמד שאבנים טובות ומרגליות ירדו עם המן:

פסוק כ
ולאדם לא מצא עזר ג' הכא ואידך ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך. ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו, ולאדם לא היה לו עזד וה' עשה עמו טובה וברא האשה לעזר וחטא על ידה וזהו ולאדם אמר כי שמעת חטאת על ידי העזר על כן ולאדם שלא עמל בו יתננו חלקו שנקנסה עליו מיתה:

פסוק כא
ויפל ה' אלהים ג' הכא ואידך ויפל עליו וימות. ויפל בקרב מחנהו. זה שדדז"ל באחד שהרג שוגג ואחד מזיד שהקדוש ברוך הוא מזמנן בפונדק אחד ועולה בסולם וכו' וזהו ויפל בקרב מחנהו שהקדוש ברוך הוא מזמנן במחנהו:
ויסגור ב' במסורה הכא ואידך ויסגור ה' בעדו, רמז לסגירת בשר שהיו אסורים בתשמיש המטה בתיבה כשסגר ה' בעדו אז ויסגור בשר:

פסוק כב
ויבאה כתיב חסר והיא עולה כ"ד שקשטה בכ"ד קשוטין והביאה לו. ויביאה ד' במסורה ויביאה אל האדם. ויביאה יצחק האהלה. ויביאה אל עיר דוד. וישקוד ה' על הרעה

ויביאה. דקודם שנשא בת פרעה משל בעליונים וזהו דוגמת אדם הראשון שנטרד מן העליונים ע"י חוה וביצחק היה בהיפך כי היא היתה במקום שרה כן איתא במדרש:

פסוק כג
לזאת ב' במסורה הכא ואידך אף לזאת יחדר לבי. לומר שחוה היתה לחרדת אדם:

פסוק כד
והיו לבשר אחד וסמיך ליה ויהיו שניהם ערומים רמז למה שאמרו הוא בבגדו והיא בבגדה יוציא ויתן כתובה:

פרק ג

פסוק ו
לעינים ד' במסורה הכא ואידך כי האדם יראה לעינים. ומתוק האור וטוב לעינים. וכעשן לעינים. האדם יראה לעינים ע"כ לפי ראותו מתוק וטוב לעינים אבל אחריתו כעשן לעינים שגרמו מיתה לכל:

פסוק יא
המן ג' במסורה הכא ואידך המן הסלע הזה. המן הגורן או מן היקב. כמאן דאמר אילן שאכל ממנו אדם הראשון חטה היה וזה המן הגורן וכמו שנקנסה עליו מיתה בשביל המן העץ גם התם נקנסה מיתה על ידי המן הסלע:
אשר צויתיך לבלתי אכל ס"ת רכיל שהלכת בעצת רכיל:

פסוק יב
ויאמר האדם האשה אשר נתתה וגו' זה שאמר הכתוב משיב רעה תחת טובה' לא' תמוש' רעה' ס"ת, האשה. שהיה כפוי טובה באשה שנתן לו לעזר:
היא נתנה לי מן העץ ואוכל לפי הפשט שהכיתני בעץ עד ששמעתי לדבריה:

פסוק טו
עקב ג'. דין ואידך הגדיל עלי עקב. והוא יגוד עקב. זהו שדרז"ל על נחש חבל על שמש גדול שאבד מן העולם זהו גם איש שלומי וגו' הגדיל עלי עקב ועוד אמרו גבי ברכת השבטים אע"פ שדימה יהודה לאריה ונפתלי לאילה חזר וברכם כולם בברכה אחת דכתיב איש אשר כברכתו ברך אותם לומר שהשוום לגבורת ארי ולקלות אילה וזהו והוא יגד עקב אע"פ שדימה דן לנחש כלל גם גד באותה ברכה:

פסוק טז
הרבה ארבה ב' במסורה הכא ואידך הרבה ארבה את זרעך. פירוש עצבונך הוא דם נדות רמז למ"ש כל אשה שדמיה מרובים בניה מרובים:

פסוק יח
וקוץ ודרדר תצמיח לך על אדמת ישראל מדבר בעכו"ם שהן כקוץ ודרדר לישראל רמז בכאן קוץ ודרדר שהן העכו"ם תצמיח לך:

פסוק כ
ויקרא וגו' אשתו חוה על שם שמחוה וזהו שאמרו עשרה קבין שיחה ירדו לעולם ט' נטלו נשים:

פסוק כא
וילבשם ב' במסורה הכא ואידך גבי אהרן וילבשם כתנות. ללמד שעשה הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בגדי כהונה ואיתא בבראשית רבה שבהם היו עובדין הבכורות וח' תיבות בזה הפסוק כנגד הח' בגדי כהונה:

פסוק כד
לשמר נוטריקון לילין שדין מזיקין רוחין:

פרק ד

פסוק ז
תשוקתו ב' במסורה הכא ואידך אני לדודי ועלי תשוקתו. והוא שאמרו חז"ל ב' תשוקות הן תשוקתן של רשעים לעבירה שנאמר ואליך תשוקתו ותשוקתו של הקדוש ברוך הוא על ישראל שנאמר אני לדודי ודודי לי ועלי תשוקתו:

פסוק י
צועקים ב' במסורה הכא ואידך על כן הם צועקים וגו'. ופירש רש"י התם מלמד שנצטרע והיה שוחט תינוקות של ישראל ורוחץ בדמם וזה קול דמי אחיך צועקים:

פסוק יד
מוצאי ב' במסורה הכא ואידך כי מוצאי מצא חיים. וזה שאמרו חז"ל למיימינים בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא וזהו והיה כל מוצאי יהרגני:

פסוק יח
הנה בשמים עד"י בגימטריא חנוך ושהד"י בגימטריא מטטרון שלקח הקב"ה אחד מאותן של קודם דור המבול ואחד של אחר דור המבול דהיינו חנוך ופנחס והעלם לשמים

שיעידו עליו ובחר בחנוך שהיה דור שביעי שהקב"ה חפץ בשביעיות וכן משה שהיה שביעי לאבות כתיב ביה ומשה עלה אל האלהים:

פרק ו

פסוק ד

הנפלים ג' במסורה אחד מלא ושנים חסרים הנפלים היו בארץ. חסר ושם ראינו את הנפילים. מלא בני ענק מן הנפלים. חסר וזהו סיחון ועוג כו' כדאיתא בנדה סיחון ועוג בני שמחזאי ועזאל ונפלו מן השמים בימי דור המבול לכן כתיב כאן הנפלים היו בארץ חסר:

פסוק ט

אלה תולדות נח ד' דסמיכי אלה תולדות השמים. אלה תולדות נח אלה תולדות שם. אלה תולדות יעקב. בכולן פסל שלפניו אלה תולדות השמים פסל תהו ובהו. אלה תולדות נח פסל דורות שלפניו. אלה תולדות שם פסל בני חם ובני יפת. אלה תולדות יעקב פסל עשו ואלופיו:

נח נח וגו' ג' פעמים כתיב נח בפסוק שראה ג' עולמות ד"א שהיה משלשה שכל אחד הציל ג' בזכותו נח הציל ג' בניו שהם שם וחם ויפת דניאל הציל חנניה מישאל ועזריה בחלום איוב הציל שלשה רעיו אליפז התימני ובלדד השוחי וצופר הנעמתי. ד"א נח לשמים נח לבריות נח לעליונים נח לתחתונים נח בעולם הזה נח בעולם הבא:

תמים היה הי"ה עולה למנין כ' לומר שהיה תמים בכל כ' דורות שמאדם עד אברהם אבל משבא אברהם לא נחשב תמים:

את האלהים התהלך נח ס"ת חכם וזה שנאמר ולוקח נפשות חכם:

פסוק יא

ותמלא הארץ ב' דסמיכי הכא ואידך ותמלא הארץ אותם. שהארץ עצמה היתה מלאה מהם שהיו יולדות ששה בכרס אחד והיו נבלעים תחת הקרקע ואח"כ מבצבצים ועולים והכי נמי הארץ עצמה היתה מלאה חמס שהיה מפקיד כיסו אצל חברו ואפרסמון עמו והיה הנפקד מניח הכיס עם האפרסמון תחת הקרקע עם אוצרותיו והמפקיד בא בלילה ומריח האפרסמון ולוקח הכל:

חמס בגימטריא מי נח מלמד שפרע להם מדה במדה. חמס בגימטריא גיהנם מלמד שברותחין נדונו:

פסוק יג
ויאמר אלהים 'לנח **קץ כל בשר** רמז לו לימי המבול שהם כמנין קץ מ"ם יום של מטר וק"ן של תגבורת:

כי מלאה הארץ חמס מפניהם בגימטריא גלוי עריות:

והנני ג' במסורה והנני משחיתם. והנני אומר לבנות בית בשילה. והנני מקוששת שנים עצים. אמר הקב"ה אני אמרתי לבנות שיהיה עולם בנוי וקלקלו מעשיהם. והנני משחיתם והנני מקוששת לומר לך שלא נשאר שום אילן עומד אלא כולם נתלשו:

משחיתם בגימטריא היא שלשה טפחים:

משחיתם את הארץ ר"ת מאה לומד לך שהשחית קומתן שהיתה גבוהה מאה אמה:

פסוק טו
וזה אשר תעשה ב' רסמיכי הכא ואידך וזה אשר תעשה על המזבח לומר כשם שהמזבח מכפר כך אתה צריך לבנות מזבח לכפר עליו כשתצא:

פסוק טז
צהר בגימטריא לאור האבן:

ושלשים ב' במסורה הכא ואידך ושלשים יסעו. רמז למ"ד שהדגלים נסעו כתיבה מרובעת ד"א שבזכות הדגלים נצולו. תעשה ואני סמך ואני לתעשה לומר שאני אסייעך בעשייתה שאלמלא כן לא היה יכול לעשות אותה:

פסוק יט
להחיות אתך זכר ונקבה מהעוף למינהו. רמז לו שהעוף ישכון אצלו וזש"ה וישלח את היונה מאתו מלמד שהיתה שכונה אצלו:

להחיות אתך בגימטריא לא טריפה ולא מחוסר אבר:

פסוק כא
ולהם ג' במסורה הכא וגבי יוסף ולהם לכדם. ולהם ולגמליהם אין מספר. כמו גבי יוסף שאכל הוא לבדו והמצרים לבדם כך נח ובניו והחיות והבהמות כל א' לבדו לכל א' מאכלו וזה הוא ולהם ולגמליהם שהכניס זמורות לפילים ומאכל לגמלים וכן לכל מין ומין:

פרק ז

פסוק ד
היקום אשר עשיתי בגימטריא לא חיים לתחיית המתים:

היקום ג' במסורה ומחיתי את כל היקום. וימח את כל היקום. ואת כל היקום אשר ברגליהם. לומר כשם שחטאו דור המבול מפני רוב טובה ועושר שהיה להם כך קרח מרוב עושר שהיה לו השתרר וחטא.

פסוק י
לשבעת הימים בגימטריא לימי אבל מתושלח:

פסוק יא
בשבעה עשר יום לחודש וזה יבלו בטוב ימיהם כמנין טוב לחודש ירד המבול. וארובות השמים. בגימטריא שלקח שני כוכבים מכימה:

פסוק טז
והבאים ב' במסודה הכא ואידך והבאים וגו' עם זרובבל. לומר כמו בכאן באו מאליהם כך התם נמי עלו מאליהם וזהו כמאן דאמר עלו מאליהם ודלא כמאן דאמר שעזרא העלם:

פסוק כג
וישאר אך נח אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות לומר שאף עוג נשאר:
אך נח בגימטריא עוג:

פרק ח

פסוק ב
ויכלא הגשם ב' במסורה הכא ואידך ויכלא העם מהביא. לומר לך שבזכות ישראל כלה הגשם:

פסוק ג
ושוב ג' הכא ואידך ויצא יצוא ושוב עד יבושת המים. והחיות רצוא ושוב. זה הוא שאמרו שמזיעת החיות יוצא נהר דינור כמו ושוב דהכא אירי בנהר אף התם נמי:

פסוק ד
ותנח ב' במסורה ותנח התיבה. ותנח עליהם הרוח. לומר שרוח הקודש נחה על אותם אשר נשארו בתיבה וזה הוא ותנח עליהם הרוח:
אררט ג' במסורה הכא ושנים גבי סנחריב ויהי וגו' בית נסרוך אלהיו וגו' והמה נמלטו ארץ אררט. ואחז"ל לקח נסר אחד מן התיבה אמר דין אלהא דשיזביה לנח מטופנא. נסרוך לשון נסר:

פסוק יא
טרף ב' במסורה הכא ואידך כי הוא טרף וירפאנו. מה התם לשון שבירה אף הכא נמי שהיא שברתו מן האילן ולא מצאה אותו צף על המים ובזה הכיר כי קלו המים:

פסוק כא
וירח ב' במסורה הכא ואידך וירח את ריח בגדיו. וזה שדרשו רז"ל אפי' פושעי ישראל עתידין שיתנו ריח וזה הוא וירח את ריח בגדיו א"ת בגדיו אלא בוגדיו וירח ה' את ריח הניחוח שעתידין ליתן ריח ניחוח. ד"א רמז שנכנס עמו ריח ג"ע כשהריח ריח בגדיו אז וירח ה':

מנעריו ג' במסורה הכא ואידך איש מלחמה מנעוריו. שאנן מואב מנעוריו. שמנעוריו צריך אדם להלחם עם יצה"ר ואם יגבר עליו ונצחו שאנן מואב מנעוריו ושוקט הוא על שמריו:

פסוק כב
וקציר ב' במסורה הכא ואידך בפרשת ויגש ועיין שם:

פרק ט

פסוק ה
ואך ג' במסורה הכא ואידך ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם. ואך את הדבר. לומר כמו שאסור להרוג עצמו כך אסור לקלל עצמו והוא ואך את דמכם לנפשותיכם ואך את הדבר שאפילו הדבור אדרוש. ואך אם טמאה לומר שמכל חיה אדרשנו סין טמאה בין טהורה:

פסוק ט
מקים את בריתי אתכם ס"ת מתים רמז לתחיית המתים שהשם מקים להם בריתו להחיותם:

פסוק כ
ויטע ג' במסורה ויטע כרם. ויטע ה' אלהים גן בעדן. ויטע אשל. דרשו רבותינו מהיכן לקח הנטיעה מגן עדן וכן אברהם לקח האשל מגן עדן:

פסוק כא
היין בגימטריא יללה, ויתגל אותיות גליות שגלו בראש גולים ע"י היין:

פסוק כה
עבד עבדים יהיה יהיה עולה ל' רמז לדמי שקלים של עבד:

פרק י

פסוק ט
יאמר ג' במסודה. על כן יאמר כנמרוד, על כן יאמר בספר מלחמות ה', ולציון יאמר איש ואיש יולד בה, מלמד שהיה נמרוד איש מלחמה ולוכד ערים כדכתיב ותהי ראשית ממלכתו בבל וזה הוא על כן יאמר בספר מלחמות ולציון יאמר שיהא כל הילוד בה גבור וגבה קומה כנמרוד ויהא ניכר ויאמרו הכל זה יולד בה:

פרק יא

פסוק א
ודברים ב' הכא ואידך והבלים ודברים הרבה. שהרבו לדבר הבלים הרבה:
שפה אחת בגימטריא לשון הקדש:

פסוק ב
בנסעם ב' במסורה הכא ואידך בנסעם מן המחנה. זה הוא שדרשו רז"ל אותו היום סרו מאחרי ה' משל לתינוק שבורח מן הספר פי' בנסעם מקדם שנסעו מקדמונו של עולם:

פסוק ג
איש אל רעהו הבה ס"ת שלוה מפני שלוה יתירה שהיה להם חטאו:
לאבן ב' במסורה הכא ואידך וימת לבו בקרבו והוא היה לאבן. גבי נבל מה להלן מיתה אף כאן מיתה שיותר היה קשה להם מן המות כשנפלה לבנה מן המגדל:

פסוק ח
ויפץ ג' במסורה הכא ואידך ויפץ העם בכל ארץ מצרים. ויפץ העם מעליו גבי שאול וז"ש חז"ל ראויין אנשי מגדל ואנשי מצרים לפורענות א' ואלו נפוצו מן המגדל ואלו ממצרים וזהו ויפץ העם מעליו:
ויחדלו ב' במסורה הכא ואידך ויחדלו הקולות והברד. מלמד שאף אלו נדונו בקולות וברד:

פסוק י
שנתים אחר ב' דסמיכי הכא ואידך שנתים לפני הרעש. שגם במבול היה רעש גדול:

פסוק כט
שרה בא"ת ב"ש בג"ך. שהוא בגימטריא יסכה זו היא רמז למה שאחז"ל יסכה זו שרה:

פרק יב

פסוק א

לך לך פתח באמירה בלשון שנברא בו העולם שבעשרה מאמרות נברא העולם וכולו לא נברא אלא בזכות אברהם לכך כתיב עליו מאמר.

לך לך רמז לו כשתהיה בן מאה כמנין לך לך אז ואעשך לגוי גדול שנולד לו יצחק. ד"א רמז לו שלאחר שתלך מארצך תחיה כמנין לך לך שהרי בן ע"ה שנה היה כשיצא וכל שנותיו קע"ה. ד"א רמז לו הגליות השנים שב' פעמים ילכו ישראל בגולה. ד"א רמז לו שאחר נ' דורות כמנין לך ילכו בגלות בימי צדקיהו ובזכותך שדברתי עמך בן ע"ה שנה (צ"ל ע') שנה בברית בין הבתרים ישובו לאחר ע'. ולכך סמך בחרן ללך לך לפי שבחרון אפו של הקב"ה בעו"ה גלו:

פסוק ב

ואעשך לגוי גדול וגו' ברכו כאן ז' ברכות והם אלו. ואעשך לגוי גדול והיא הגדולה שבכולם שיעשהו לגוי שעם זאת נכלל השיעבוד והשחרור. והשנית שבהיותו אברם טרם הכניסו בברית יברכהו ברכת הממון כמ"ש ואברם כבד מאד. והשלישי שיגדל שמו מאברם לאברהם. והרביעי שיהיה הוא בעצמו ברכה. והחמישי שיברך השם מבורכיו. והששי שיאור כל מבקשי רעתו. והשביעי שיתברכו בו כל משפחות האדמה:

אשר אראך ב' במסורה הכא ואידך בזכריה גבי גליות מלמד שהראה הקב"ה לאברהם הגליות:

אראך כגימטריא בעננים מלמד שהיו עננים הולכים לפניו ומראים לו הדרך. ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך. ג' ברכות כנגד ג' ברכות כהנים וכן מברכך ג' תגין על ך' לומר לך כי ג"פ כ' הם ס' כנגד ס' אותיות שבברכת כהנים והם יברכך יאר ישא, ואברכך, בגימטריא אברהם:

והיה ו' במסורה והיה ברכה. והיה תמים. והיה נכון לבקר. עלה אלי ההרה והיה שם. והיה לי לאב. והיה לנו לאב. אם תהיה תמים ונכון אז תהיה ברכה ועלה אלי ההרה והיה לי לאב:

פסוק ג

ואברכה מברכיך בגימטריא כהנים המברכים בניך. על כן מברכיך לשון רבים ומקללך לשון יחיד:

ומקללך אאור בגימטריא זה בלעם הבא לקלל בניך:

ואברכה ב' במסורה הכא ואידך ואברכה שמך לעולם. שברכו ברכה שאין לה הפסק וזהו ואברכה שמך לעולם:

פסוק ז
הנראה ב' במסורה הכא ואידך ביעקב לומר כשם שנראה לאברהם כשגלה כך נראה ליעקב כשגלה:

פסוק יב
יחיו ב' במסורה הכא ואידך יחיו דגן ויפרחו כגפן. שכיון שיחיו אותך יתנו לך מתנות שדות וכרמים:

פסוק יג
אחותי את ב' כמסורה הכא ואידך אמור לחכמה אחותי את. לומר שאברהם וגם שרה היו גדולים בחכמה:

פסוק יט
ולך ה' במסורה הכא ואידך הנה רבקה לפניך קח ולך. נהג ולך באבישג השונמית, מלמד שהיתה צדקת כמו האמהות, וקח משענתי כידך ולך. המגלה אשר קראת בה קחנה בידך ולך. מלמד שאע"פ שאינו מפרש בכאן שנתן לו מתנות כמו באבימלך ודאי נתן לו וזהו קחנה בידך ולך שנתן לו דבר הניתן מיד ליד:

פרק יג

פסוק ו
ולא נשא ב' במסורה הכא ואידך ולא נשא דוד מספרם. שהיה להם רכוש הרבה אין מספר:

פסוק ז
רועי ב' במסורה הכא ואידך ולא דרשו רועי את צאני. מלמד שהוכיחם על שלא היו רועים הצאן כראוי וע"ז היה הריב וזהו ולא דרשו רועי את צאני:

פסוק יא
ויפרדו איש מעל אחיו אברם ס"ת שלום לומר כדי לעשות שלום נתפרדו וגם רמז לו שיהיה שלום לבניו וזהו שנאמר אל תצר את מואב:

פסוק יב
אברם ב' ריש פסוק הכא ואידך אברם הוא אברהם. וזהו שדרשו רז"ל כל מקום שנאמר בו הוא הוא בצדקו מתחלה ועד סוף וזהו הוא אברם הוא אברהם בצדקו מתחלה ועד סוף וע"כ אברם ישב ליפרד מלוט הרשע:

פסוק יג
ואנשי סדום ג' ריש פסוק הכא ואידך ואנשי קדש תהיון לי. ואידך ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ. פירוש ואנשי קדש ובשר בשדה טריפה זה אבר מן החי זהו ואנשי תמיד יבדילו שהיו מזהירים להיות קדושים שלא להטמא וגם הקוברים ליקטו אברי ההרוגים. ואנשי סדום רעים וחטאים מה היתה רעתם מעכבים העוברים בארץ שלא יכנסו להם אורחים וזהו ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ הם הסדומים המבדילין והמעכבין העוברים בארץ:

וחטאים ד' במסורה הכא ואידך ושבר פושעים וחטאים יחדו ועוזבי ה' יכלו. וחטאים אליך ישובו. וחטאים בעדת צדיקים. פירוש רעים וחטאים על כן פושעים וחטאים יחדו יכלו אבל אם יעשו תשובה כדכתיב וחטאים אליך ישובו יהיו בעדת צדיקים כדכתיב וחטאים בעדת צדיקים:

פסוק יד
צפונה ונגבה וקדמה וימה וליעקב אמר ימה וקדמה וצפונה ונגבה. לאברהם התחיל להראות זכות הקרבנות שנשחטים בצפון וליעקב הראה שבזכותו יעברו הים והיינו דכתיב וירא ישראל את היד הגדולה וגו' ישראל סבא:

פסוק יח
ויבן שם מזבח וסמיך ליה ויהי בימי אמרפל מלך שנער וגו' עשו מלחמה רמז שצריכין להביא קרבן קודם שיצאו למלחמה והיינו דכתיב יזכור כל מנחותיך ועולתך ידשנה סלה יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא נרננה בישועתך ובשם אלהינו נדגול:

פרק יד

פסוק א
ויהי בימי ה' דסמיכי. הכא ואידך ויהי בימי שפוט השופטים. ויהי בימי אחשורוש. כו' כראיתא במדרש שכולם היתה בימיהם ווי:

פסוק ה
ובארבע עשרה ב' ריש פסוק הכא ואידך (מ"ב י"ח) ובי"ד למלך חזקיהו עלה סנחרים. לומר לך כשם שבאו האומות על חזקיהו ונפלו בידו כך באו על אברהם ונפלו בידו:

פסוק יג
ויבא הפליט בפדר"א בשעה שהפיל הקדוש ברוך הוא לסמאל ממקומו אחז בכנפות מיכאל להפילו עמו ופלטו הקדוש ברוך הוא מידו, וכן ביחזקאל בא אלי הפליט מירושלים לאמר הוכתה העיר:

פסוק טו
לדמשק שנים במסורה הכא ואידך והגליתי אתכם מהלאה לדמשק. בשביל חטא שעשו בדמשק גלו וזה חובה אשר משמאל לדמשק:

פסוק יח
מלך שלם ר"ת שם לומר לך שזה שם בן נח:

פסוק יט
ברוך אברם לאל עליון ז' פסוקים בתורה שכתוב בהם ברכה להקדוש ברוך הוא ברוך ה' אלהי שם. וברוך אל עליון. ויאמר ברוך ה' אלהי אדני אברהם. ואקוד ואשתחוה לה' ואברך. ויאמר יתרו ברוך ה'. ואכלת ושבעת וברכת את ה'. ולגד אמר ברוך. ובהם ק' תיבות כנגד ק' ברכות שבכל יום וז' פסוקים כנגד ז' ברכות שבשבת ויו"ט. ובחמשה מהם השם אצל ברוך כנגד ה' חומשי תורה שצריך לברך עליהם תחלה ואם תצרף עמהם וברוך אל עליון יהיו ששה כנגד ששה סדרים:

פסוק כב
הרימתי ב' במסורה הכא ואידך כי הרמתי קולי ואקרא וזהו שאמרו חכמינו ז"ל שאשת פוטיפרע נתכוונה לטובה כמו שנתכוין אברהם לשם שמים:

פרק טו

פסוק ב
עירי ב' במסורה הכא ואידך כתבו את האיש הזה עירי ביהויכין, שהראהו גלות יהויכין שאברהם יצא מאור כשדים והם גלו לכשדים שהוא בבל:

פסוק ה
ויוצא אתו החוצה בגימטריא איצטגנינותך: כה יהיה זרעך פירוש כשיהיה לו עוד כ"ה שנים כמנין כ"ה יהיה לו זרע שהרי בברית בין הבתרים היה אברהם בן ע"ה שנה:

יהיה בגימטריא שלשים לומר לך שאין דור שאין בו ל' צדיקים וכן אמר כמנין יהיה יהיו צדיקים בזרעך שנאמר ויאמר לו כה יהיה זרעך:

פסוק ו

ויחשבה ג' במסורה. הכא ואידך ויחשבה לזונה גבי תמר. ויחשבה עלי לשכורה גבי חנה. היינו דאר"י יהא חלקי עם מי שחושדים אותו ואין כו שהרי תמר בשביל שחשדה יהודה זכתה ויצא ממנה פרץ וזרח שיצאו מהם מלכים ונביאים. חנה בשביל שחשדה עלי זכתה ויצא ממנה שמואל בשביל שנחשדו לזונה ולשכורה נחשב להן לצדקה. (א"א הרא"ש):

פסוק ח

במה אדע במה בא"ת ב"ש שי"ן ועולה לחשבון ת' לכך נגזר על בניו גזרת ת'. חשבון במה אדע, שנים שהם נ"ב שנים לא עבר איש ביהודה ושבעים היו בגלות:

פסוק יב

ויהי השמש ב' במסורה. הכא ואידך ויהי השמש באה. כנגד שני מקדשים כדכתיב ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח ונחרבו:

פסוק יג

כי גר סופי תיבות עולה למנין רד"ו:

פסוק טז

ודור ב' במסורה הכא ואידך דור הולך ודור בא. פירוש דור הולך בזמן שיצאו בניך מהארץ ודור אחר בא לרשת את הארץ. ודו" ר רביעי ישובו הנה. רד"ו שנים יהיו שמה ואז ישובו הנה:

פסוק יז

ועלטה היה והנה תנור. ר"ת בהיפך תוהו שהראה לו הגליות שדומין לתוהו:

פרק טז

פסוק א

ושרי ב' במסורה ושרי אשת אברם. ושרי בישששכר עם דבורה. מלמד שהיתה חשובה כאמהות:

ולה ד' במסורה. ולה שפחה מצרית. ולה שני פיות. ולה אמר עלי לשלום. ולה גפין ארבע בחיה. שראה דניאל. וזה שדרשו ותלך ותתע שחזרה לגלולי אביה והיינו ולה שתי

פיות שחזרה לה פה אחר להודות לע"א וכיון שעשתה תשובה חזר ולקחה כמו שאמרו קטורה זו הגר וזה הוא ולה אמר עלי לשלום. ולה גפין ארבע אייריי ג"כ במלכות ישמעאל:

פסוק ג

לשבת ב' במסורה הכא. ואידך אשר נטה לשבת ער. מי שנשא אשה ושהה עמה י' שנים ולא ילדה דהיינו לשבת ער ישא אחרת ואין ישיבת ח"ל עולה מן המנין דכתיב לשבת אברם בארץ כנען. פירוש כשישב ער בארץ כנען:

פסוק ד

הרתה ב"פ בפרשה מכאן רמז לפירש"י שהכניסה בה עין הרע והפילה וחזרה ונתעברה:

פסוק ה

חמסי ב' במסורה חמסי עליך. חמסי ושארי על כבל תאמר יושבת ציון. מקיש שרה לציון נאמר בשרה כי שרה עקרה וציון עקרה ומה שרה הכניסה צרה אף ישראל העכו"ם הן צריהן:

פסוק ז

על עין המים ב' במסורה דין ואידך הנה אנכי נצב על עין המים. שטוב הוא להתפלל על המים כדכתיב מקול מחצצים בין משאבים שם יתנו צדקות ה', וכן התפלה נמשלה למים דכתיב שפכי כמים לבך:

פסוק ח

ברחת ב' במסורה הכא ואידך מקול פרש ורומי קשת בורחת כל העיר. מפני ששרה הבריחה את ישמעאל לפיכך ברחו ישראל מפניו כי רומי קשת הוא ישמעאל כדכתיב ביה רובה קשת:

פסוק יא

וקראת ד' במסורה הכא. ואידך וקראת אתכם הרעה. וקראת את שמו עמנו אל. וקראת ישועה חומותיך. שע"י קריאתו ישמעאל קראת הרעה אבל ע"י קריאת עמנו אל קראת ישועה:

פרק יז

פסוק ד

שני פעמים אב המון בפרשה והוא עולה בחשבון יצחק וכן ארבה בגימטריא יצחק:

פסוק יד
הפר שנים במסורה הכא ואידך ואת מצותו הפר. שדורש אותו במדרש על המושך ערלתו כמו הפר דהכא בברית מילה אף מצותו הפר בברית מילה:

פסוק כא
ואת בריתי אקים את יצחק אקים נוטריקון אשר קידש ידיד מבטן:

פרק יח

פסוק א
וירא אליו סמוך נמלו אצל וירא מלמד שנראה לו בשביל המילה ד"א נמולו אתו וסמיך ליה והוא יושב פתח האוהל כחום היום. זהו שאחז"ל שאברהם יושב על פתח גיהנם ואינו מניח למי שנימול ליכנס שם חוץ ממי שבא על הכותית שנמשכה ערלתו ואינו מכירו:

וירא אליו ה' ס"ת אוה מלמד שאוה לשכון באהלו של אברהם:

וירא אליו עם התיבות בגימטריא זה בכבוד מילה נגלה אליו:

וירא אליו ה' באלוני בגימטריא לבקר החולה:

יושב פתח האהל בגימטריא להכניס את האורחים:

כחם ד' במקרא כחם היום. כחם השמש. כחם צח עלי אור. ויבאו כחם היום אל בית איש בושת. שאברהם יושב פתח האהל ואינו מניח למי שנימול ליכנס כחם היום אלא כחם צח עלי אור דהיינו בגן עדן כדכתיב והיה לך ה' לאור עולם אבל איש בושת פירוש שבא על הכותית שאין לך בושת גדול ממי שבא על הכותית כחם השמש יכנס לגיהנם דכתיב הנה יום בא בוער כתנור. כחם היום בגימטריא זהו בגיהנם ובגימטריא דם מילה:

פסוק ב
והנה שלשה בגימטריא אלו מיכאל גבריאל ורפאל:

פסוק ד
יוקח ג' במסורה הכא ואידך ברזל מעפר יוקח. גם שבי גבור יוקח. פירוש גם השבי צדיק מגבור יוקח בזכות יוקח נא מעט מים. ברזל מעפר יוקח פירוש ברזל חרב של פורעניות יוקח מישראל שנמשלו לעפר בזכות אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר. יוקח נא מעט מים. בגימטריא מכאן זכו לבאר:

ורחצו רגליכם ב' במסורה הכא ואידך בהאי פרשה גבי לוט מהכא ילפינן שחשש לע"א מדלוט הקדים לינה לרחיצה ואברהם הקדים רחיצה ללינה מלמד שהיה חושש שמא ערביים הם ויכניסו ע"א לתוך ביתו:

פסוק ה

ואקחה פת לחם היה לו לומר קחו פת לחם מכאן רמז שבעל הבית בוצע:

לבכם ג' במסורה הכא ואידך שיתו לבכם לחילה. וראיתם ושש לבכם. וזהו שאמרו שהיה מצטער על שלא באו לו אורחים וזהו שיתו לבכם שהיה מצטער בלבו כיון שראה אלו ושש לבכם:

פסוק ז

ואל הבקר ג' תגין על הקו"ף לומר ששלש בהמות היו ובזכות זה ניתן לו בן לקו"ף שנה:

ואל הבקר רץ אותיות אל הקבר רץ שרץ אחריו למערה. ואל הבקר רץ. בגימטריא רץ למערה:

פסוק ח

ויאכלו והדר ויאמרו אליו רמז למה שאמרו אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לושט:

פסוק ט

ויאמרו אליו בגימטריא אמרו אליה איו:

פסוק יא

ארח כנשים ר"ת וס"ת בגימטריא נדה:

פסוק יב

ואדני זקן בגימטריא טוחן ולא פולט:

פסוק טז

על פני סדום ס"ת מיל ששיעור מיל הלך עמהם לשלחם דשיעור לויה מיל:

הנו לך עמם לשלחם וה'. מלמד שהשכינה מלוה לצדיקים:

פסוק יח

ואברהם ה' ריש פסוק ואברהם ושרה זקנים. ואברהם היו יהיה. ואברהם זקן. ואברהם בן צ"ט שנה. ואברהם בן מאת שנה. פירוש אף על פי שאברהם ושרה זקנים ואברהם היו יהיה לגוי גדול:

היו יהיה לגוי בגימטריא ק' פירוש כשיהיה בן ק' אז יהיה לגוי גדול וזה שנאמר ס"י כ"ן יבורך גבר:

פסוק יט
אשר יצוה את בניו ס"ת תורה, אשר יצוה בגימטריא תורה ובגימטריא ברית:

פסוק כ
כי רבה בגימטריא בחטא ריבה:

פסוק כד
צדיקם הצדיקם ד' כנגד ד' דיינים שהיו בסדום וכולם חסרים דסבי דבהתא הוו:

פסוק כז
ואנכי עפר ואפר מכאן זכה לאפר פרה ועפר סוטה, עפר בגימטריא לשוטה בשי"ן שמאל ואפר בגימטריא בפרה. עפר ואפר. ב' במסורה הכא ואידך באיוב ונחמתי על עפר ואפר. וזש"ה גדול מה שנאמר באיוב ממה שנאמר באברהם:

פרק יט

פסוק ג
ומצת ב' במסורה דין ואידך צלי אש ומצות, מלמד שפסח היה דילפינן מצות דהכא ממצות דהתם:

פסוק ד
ישכבו ג' במסורה טרם ישכבו. ערלים ישכבו [יחזקאל ל' כב]. יחד על עפר ישכבו [איוב י' א]. פירוש ערלים ישכבו העכו"ם שהם כאנשי סדום כי על סדומים וכיוצא בהם נאמר אותו פסוק:
מקצה ב' במסורה כל העם מקצה. כי נלכדה העיר מקצה. גבי נבוכדנצר לומר לך שראויין אלו למפולת כאלו ועוד כי כשנסעו מכאן נלכדה גם עירם מקצה:

פסוק יב
מי לך פה בגימטריא בועז רמז לבועז שיצא ממנו:

פסוק יד
קומו צאו מן המקום ב' במסורה הכא ואידך קומו צאו מתוך עמי. מלמד שנתחלקו ישראל לכתות מהם שלא היו רוצים לצאת ומתו בג' ימי אפלה:

פסוק כג
השמש יצא וגו' הפסוק מתחיל בה"א ומסיים בה"א מלמד שהלך ה' מילין קודם שיצא השמש:

פסוק כו
(**ותבט**) **אשתו** בגימטריא היא עירית:

פסוק לא
כדרך ב' במסורה כדרך כל הארץ. כדרך יום כה. גבי שליו מה כאן תשמיש המטה אף להלן וזהו מה שאמרו ז"ל שנתאוו לעריות בשאלת השליו:

פסוק לב
ונחיה ג' במסורה ב' כאן ואידך ונחיה סוס ופרד ולא נכרית מהבהמה. מלמד שעשו בנות לוט מעשה בהמה:

פסוק לג
ובקומה נקוד על הוא"ו לומר ששכבה עמו קודם ו' שעות וקודם חצות בעוד ששנתו חזק ועל כן לא ידע בקומה אבל רות לא שכבה עם בועז אלא לאחר ו' שעות היינו דכתיב ותקם בטרום יכיר איש את רעהו בוי"ו שלא קמה עד לאחר ו' שעות ע"כ ידע בקומה:

פסוק לד
הצעירה הן שכבתי אמש ס"ת למפרע שינה לומר לך שישן היה ולא הרגיש בה:

פרק כ

פסוק ד
הגוי גם צדיק תהרג פירוש אם תהרג אותי גם אברהם הצדיק תהרוג כי הוא פשע וגרם לי זאת:

פסוק ז
ויתפלל ג' במסורה הכא ואירך ויסגוד לו וישתחו ויתפלל. ויתפלל בעדו תמיר. מלמד שהיה אבימלך צריך לבקש לאברהם שיתפלל בעדו וזהו ויסגוד לו וישתחו ויתפלל ולא באותה שעה לבד אלא תמיד היה צריך לתפלתו כדכתיב ויתפלל בעדו תמיד:

פסוק יא
והרגוני ב' במסורה והרגוני על דבר אשתי. והרגוני ושבו אל רחבעם. גבי ירבעם שהשוה ישראל שבאותן הימים לעו"א ומיהו הכא כתיב מלא והתם חסר שאינם רשעים כל כך כמו עו"א:

פסוק טז
ולשרה ב' במסורה ולשרה אמר. ולשרה בן. שכתוב כאן גבי שרה הנה הוא לך כסות עינים רמז שיהיה בן לשרה שיהיה לו כסות עינים דכתיב ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות:

פרק כא

פסוק א
וה' **פקד** כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו שלמדו עליה סנגוריא ואמרו אם לא תתן לה עתה בן א"כ תאחר את הקץ שגזרת וענו אותם ת' שנה משיהיה לו זרע והוא בן מאה עתה וצריך שיתחיל מעתה. ד"א שאמרו בנות לוט נתעברו מביאת איסור מאביהן ושרה לא תתעבר מאברהם. ד"א שאמרו נסתרה עם אבימלך וכתיב ואם טהורה היא ונקתה ונזרעה זרע. ומה שלא נפקדה אחר סתירת פרעה לפי שכאן היה משמוש ידים ולא היה חסר כי אם ביאה:
פקד את שרה בגימטריא אף כל העקרות פקד:

פסוק ז
מלל ב' בתרי לישנא הכא ואידך שומר מה מליל. מדבר במפלת ארם לומר שבזכות אברהם יהיה מפלת ארם:
מלל' בגימטריא ק' לומר כשהיה אברהם בן ק' היניקה בנים שרה:

פסוק ט
מצחק בגימטריא להרג זה שאחז"ל שהיה יורה בו חץ כדי להרגו:

פסוק י
גרש ג' במסורה גרש האמה. גרש לץ. כלה גרש יגרש. גרש האמה הזאת ואת בנה ואז תגרש הלץ ובשביל שגרשה שרה להגר מביתה נענשה ונשתעבדו בניה והוצרכו להתגרש משם:

פסוק טו
ויכלו ג' במסורה הכא ואידך ויכלו באפס תקוה. ויכלו בבושת ימי. כיו שכלו המים ימי כלו ויכלו בבושה שמיתת צמא מגונה מאוד:

פסוק כג
לנכדי בגימטריא בן בני:

פסוק כט
הצבת שנים במסורה הצבת לבדנה. אתה הצבת כל גבולות ארץ. בזכות אברהם נבראו כל גבולות ארץ:

פרק כב

פסוק ב
אל ארץ המריה בגימטריא בירושלים:

פסוק ד
את המקום בגימטריא זה ירושלים:
מרחק חסר כתיב קרי ביה מרחיק שהשטן היה מרחיק המקום מלפניהם:

פסוק ה
ונשובה ו' במסורה ונשתחוה ונשובה. נתנה ראש ונשובה. לכו ונשובה. נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה. השיבנו ה' אליך ונשובה. לכו ונשובה אל עיר ה'. בזכות אברהם שאמר נשתחוה ונשובה זכו ישראל לעשות תשובה והיינו לכו ונשובה נחפשה דרכינו ונשובה השיבנו ה' אליך ונשובה ובזכותם הגליות מתקבצות לכו ונשובה אל עיר ה' ואם לא זכו אומר נתנה ראש ונשובה הכל בזכות אברהם:

פסוק י
לשחוט ב' במסורה לשחוט את בנו. לשחוט עליהם העולה. בספר. יחזקאל גבי קרבנות שאנו לומדים ענין הקרבנות מאברהם כדאמרו כופתין היו התמיד יד ודגל כעקידת יצחק בן אברהם:

פסוק יא
ויקרא א ליו מלאך ה' מן השמים. ס"ת בגימטריא מיכאל היה:

פסוק יד
ה' יראה בפסיק לומר לך שקרא שם המקום ה' וזה שאז"ל אפילו שם חדש שעתיד הקב"ה לחדש לירושלים ידע. וזהו שנאמר ושם העיר מיום ה' שמה:
בהר ה' ג' במסורה בתנ"ך בתורה בהר ה', בנביאים לבא בהר ה', בכתובים מי יעלה בהר ה', כנגד שלש רגלים שעולין להר ה' לרגל:

פסוק יז
והרבה ארבה את זרעך ג"פ כתיב זרעך בפרשה זו כנגד ג"פ זרע שנקראו ישראל. זרע ברך ה' בני זרע אברהם דכתיב וה' ברך את אברהם בכל. זרע קדש מצבתה כנגד יצחק

שקדש שמו של הקב"ה. כלה זרע אמת כנגד יעקב שהיה מטתו שלימה והיינו דכתיב תתן אמת ליעקב:

וכחול ב' במסורה דין ואידך וכחול ארבה ימים. וזהו שנאמר כי כימי העץ ימי עמי שהבטיחו ג"כ באריכות ימים:

פסוק יח

עקב אשר שמעת בקולי ס"ת ברית:

פרק כג

פסוק א

חיי שרה כתיב לעיל מיניה ובתואל ילד את רבקה עד שלא שקעה שמשה של שרה זרחה שמשה של רבקה:

שרה מאה שנה ר"ת שמש וזרח השמש ובא השמש:

שני חיי שרה לא אמר ימי לפי שחזרה לימי נערות וכשהזקינה עוד פסקו ממנה ימי הנערות לפיכך אמר שני. ד"א מנין ויהיו היה עיקר שנותיה משנולד יצחק דבת צ' היתה כשנולד וכל ימיה קכ"ז:

פסוק ב

ולבכתה כ"ף קטנה שלא בכה אלא מעט לפי שזקנה היתה א"נ שהיתה כמו גורמת מיתתה שמסרה דין ועל כן נענשה היא תחלה והמאבד עצמו לדעת אין מספידין אותו:

פסוק ג

ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת לאמר. מלמד שאסור לספר לפני המת: י"פ בני חת בפרשה לפי שהמברר מקחו של תלמיד חכם כאלו קיים עשרת הדברות שיש בהם י"פ אות ח"ת:

פסוק ו

מתך ד' במסורה הכא ג' וחד יחיו מתיך. וג' דהכא חסרים דבחד מת איירי וההיא דהתם מלא דאיירי ברבים ויש כאן רמז למה שאמרו שמתי ארץ ישיך דהם כתיב יחיו מתי מתיך דהם כתיב יחיו מתי מתיך דהכא יחיו מתיך דהתם:

לא יכלה ב' הכא ואידך בשבט עברתו יכלה. על כן לא יכלה ממך מקבור מתך כי צריך כל האדם לירא מן המות ואם לא יתן לו מקום קבורה גם לו לא יהיה מקום קבורה:

פסוק טז

לעפרן חסר בגימטריא עין רע. עפרן עולה ת' כנגד ארבע מאות שקלים שלקח במערה:

פסוק יז
ויקם שדה עפרון ר"ת בהפך עשו רמז לעשו שיקום לערער על המערה:

פרק כד

פסוק א
ואברהם זקן וסמיך ליה וה' ברך כשהזקין ולא יכול עוד לצאת ולבא לישא וליתן אז הוצרך לברכה וה' ברכו:
בא בימים כשבא במנין ימים שנים ברכו בבן שנולד יצחק:

פסוק ב
המושל ב' במסורה הכא ואידך אם רוח המושל יעלה עליך. שאמר לו אברהם אפילו אם רוח המושל או שום אונס יעלה עליך מקומך אל תנח אלא לך לארצי:
נא ידך בגימטריא מילה שהשביעו במילה:

פסוק ז
ישלח מלאכו המיוחד לו כדכתיב כי ילך מלאכי לפניך אבל לא אותו שכתוב בו מלאך ושלחתי לפניך מלאך. ב"פ כתיב מלאכו ופירוש שביקש על ב' אחד בהליכה ואחד בחזרה:

פסוק י
וכל טוב ב' במסורה הכא ואידך וכל טוב דמשק. אליעזר לקח גם מטוב דמשק:

פסוק יב
עם אדוני אברהם ס"ת מים לומר בשכר יוקח נא מעט מים ענהו על המים וכשתוסיף דל"ת של חס"ד ס"ת דמים שאמר בזכות דמו שנשפך בפחד העקידה ענני:

פסוק יד
ובה ג' במסורה הכא ואידך ובה יחסו עניי עמי. ובה אבן יקרה. פירוש ובה אדע כי עשית חסד אם תהיה צדקת גומלת חסדים ובה אבן יקרה שנתן לה כלי כסף וזהב ואבן יקרה כן איתא בב"ר רב הונא בשם רבי יוסי אבן יקרה היתה משקלה בקע:

פסוק טז
לא ידעה ב' במסורה הכא ואידך והמלך לא ידעה. מה להלן לא ידעה בין כדרכה בין שלא כדרכה אף הכא נמי:

פסוק יט
ותכל ב' במסורה הכא ואידך ותכל דוד וגו' לצאת אל אבשלום כי נחם על אמנון כי מת. ותכל דוד לצאת למה ותכל להשקותו כי שתה כוס תנחומין על אמנון:

פסוק כב
בקע ב' במסורה הכא ואידך בקע לגלגלת. שרמז לה זכות השקלים:

פסוק כט
ולרבקה ב' במסורה חד ריש פסוק ולרבקה אח. וחד סוף פסוק ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה. שכהו עיניו מעשן ע"א של עשו אבל לרבקה לא הזיק לפי שהיא ראתה כן בבית אביה שהיה כומר לע"א וע"כ הקדים הכתוב שם יצחק לומר שלא היו מורת רוח לרבקה כמו ליצחק. א"נ רמז למה שאמרו הנושא אשה יבדוק באחיה שרוב בנים דומין לאחי האם ובשביל שהיה אחיה רשע ילדה עשו הרשע וזהו ולרבקה אח ושמו לבן ותהיין מורת רוח ליצחק ולרבקה:

פסוק לא
ומקום ב' הכא ואידך ומקום לזהב יזוקו. בשביל מקום לזהב שראה מה שנתן לאחותו פינה מקום לגמלים:

פסוק לב
ויפתח ב' הכא ואידך ויפתח על הלוחות ידותיה. בבנין הבית מה התם לשון ציור אף הכא היו הגמלים של אברהם מצוירין ומסומנים ונכרים לכל שהיו שלו שהגמלים לא היו רועים בשדות אחרים:

פסוק לג
ויישם כתיב מלמד שנתנו לו סם המות בקערה ומיהרו עליו לאכול כדי שלא ירגיש:
ויישם ב' דסמיכי הכא ואידך ויישם בארון. רמז שרצו להמיתו וליתנו בארון והוא הרגיש ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי כי עבד אברהם אנכי ונהגתי בביתו שלא לאכול עד שאדבר דברי ברכת נטילת ידים ברכת המוציא ובזה חשב כי ינצל שכוס של ברכה לטובה מצטרף ולא לרעה וכן היה לו שבא המלאך והחזיר סם המות לצד בתואל ואכל ומת. וי"מ שנתנו לו דבר איסור ואמר לא אוכל עד אם דברתי דברי עבד אברהם אנכי ואיני אוכל דבר איסור:

פסוק מא
אז תנקה מאלתי ואברהם אמר משבועתי שהוא החמיר עליהם לומר שהביאו באלה שהיא חמורה יותר כדי שיתרצו:

כי תבא אל משפחתי ולא אל בית אבי לומר שאם לא ימצא מבית אב יקח מבית אם:

פסוק מז

ואשם הנזם חסר יו"ד לומר שלא נגע בבשרה (ואפילו לא ביו"ד אצבעותיה) מחמת צניעות:

פסוק מט

על ימין או על שמאל [עם התיבות והכולל בגימטריא ישמעאל ועמון ומואב. עם האותיות]:

פסוק נו

אל תאחרו אותי וה' ס"ת לויה שלויהו:

פסוק נח

עם האיש הזה ס"ת משה לרמז שהלך כדת משה וישראל:

פסוק ס

את היי היי בגימטריא כה כלומר תזכי למה שנאמר כה יהיה זרעך:

רבבה ד' במסורה היי לאלפי רבבה. ושנים יניסו רבבה. ומאה מכם רבבה ירדופו. רבבה כצמח השדה נתתיך. שאמרו לה שתהיה מאותם שכתוב ושנים יניסו רבבה ורבבה כצמח השדה וכו':

פסוק סב

והוא יושב בארץ הנגב וסמיך ליה ויצא יצחק לשוח בשדה רמז למה שאמרו הרוצה שיחכים ידרים:

פסוק סג

לשוח בשדה היינו שיצחק תקן תפלת המנחה ואז נזדמנה לו רבקה והיינו דכתיב על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא דהיינו אשה דכתיב מצא אשה מצא טוב:

לפנות ערב ב' במסורה הכא ואידך והיה לפנות ערב ירחץ במים רמז למה שאחז"ל טובלים מן המנחה ולמעלה דמה הכא מנחה שיצחק תקן תפלת המנחה אף התם נמי מנחה:

פסוק סז

ויבאה ב' במסורה בספר בראשית וכתיב חסר ועולה כ"ד מלמד שקשטה בכ"ד קשוטים:

האהלה ח' במסורה רמז שבשמונה מקומות שרתה שכינה, משכן, גלגל, שילה, נוב, גבעון, בית ראשון, בית שני, לעתיד לבא:

ותהי לו לאשה ויוסף אברהם. דרך ארץ שמי שמתה אשתו והניחה לו בנים ישיאם קודם שישא אחרת. ד"א זהו שאמרו שתין תכלי מטיי' לככא דקל חבריה שמע דאכיל ואיהו לא אכיל:

ויאהבה ב' במסורה הכא ואידך ויאהבה אמנון. התם היתה אהבה התלויה בדבר על כן בטלה אבל הכא אינה תלויה בדבר על כן לא בטלה:

וינחם ב' במסורה וינחם יצחק. וינחם כרוב חסדיו. וינחם יצחק למה כרוב חסדיו פירוש שהיתה צדקת וחסידה:

פרק כה

פסוק יח

על פני כל אחיו נפל וסמיך ליה ואלה תולדות יצחק לומר כשיפול ישמעאל באחרית הימים אזי יצמח בן דוד שהוא מתולדות יצחק:

פסוק יט

הוליד בגימטריא דומה שהיה זיו איקונין של יצחק דומה לאברהם:

פסוק כ

בקחתו ב' במסורה בקחתו את רבקה. בקחתו והוא אסור באזיקים. גבי ירמיה מה קחתו דהתם אסור אף הכא אסור ללמד שאף יצחק עקר היה וילפינן ממנוח ליצחק כתיב הכא ויעתר יצחק וכתיב התם ויעתר מנוח:

לבן הארמי אותיות הרמאי:

פסוק כא

כי עקרה היא הוא כתיב לומר לך שאף הוא היה עקר ואית דדריש המקרא לומר היא ולא הוא דהא כתיב כי ביצחק יקרא לך זרע אלמא לאו עקר היה:

ותהר רבקה אשתו אשתו בגימטריא קש ואש והיה בית יעקב אש ובית עשו לקש:

פסוק כב

ויתרוצצו זה הולך אחר צו את בני ישראל וזה הולך אחר עכו"ם דכתיב הואיל הלך אחרי צו. זה מתיר ציוויו של זה וזה מתיר ציוויו של זה:

לדרוש בגימטריא מן שם בן נח:

פסוק כג
גוים גיים כתיב רמז לעשרה אומות שבאו להחריב את בית המקדש אהלי אדום וישמעאלים וגו' והם יו"ד. ד"א גיים עולה ס"ג זה נתברך בן ס"ג וזה בא בס"ג אומות בחורבן בית שני דז' אומות נעקרו והיינו דכתיב הכל ס"ג יחדו נאלחו:
שני גוים בבטנך בגימטריא זה רבי יהודה ואנטונינוס:
ולאום מלאום יאמץ יגבר על חבירו ויחריבו והיינו דכתיב אמלאה החרבה:

פסוק כד
תומם חסר יו"ד וא' שחסרה י"א כנגד י"א שבטים שהיתה ראויה להוליד כדאיתא במדרש:

פסוק כו
ואחרי כן יצא אחיו כ"ן עולה ע' שע' אומות הן חוץ מיעקב:
וידו ג' במסורה. הכא. ואידך וידו הנטויה. ואידך וידו חלקתה להם. בישעיה במפלת העכו"ם שבשעת לידתו רמז שיפלו בידו העכו"ם:

פסוק כז
איש תם ס"ת שם שישב באהלי שם ללמוד. ת"ם שנים [יושב] משכנכנסו לארץ עד שנבנה הבית רמז לאחר ת"ם שנים יושב אהלים של שכינה:
יושב אוהלים עולה ת"י שכך שרתה שכינה באהל: יעקב בגימטריא מלאך האלהים ובגימטריא הגן עדן ובגימטריא [וירחך] לא יאסף:

פסוק כט
נזיד בגימטריא אל אבלו:

פסוק ל
הלעיטני נא מן ר"ת המן לומר כשם שיעקב קנה מעשו בכורתו בלחם ועדשים כך קנה מרדכי את המן לעבד בפת לחם:

פסוק לב
ולמה זה ב' במסורה במקף דין ואידך ולמה זה הבל תהבלו. מלמד שכפר בעיקר והלך אחרי ההבל:

פסוק לד
ויבז ב' ויבז עשו. ויבז בעיניו גבי המן דהיינו בוזה בן בוזה זה המן שיצא מעשו:

פרק כו

פסוק א
ויהי רעב סמוך לויבז עשו זש"ה בבא רשע בא גם בוז:

פסוק ג
הארצות האל רמז ל"א מלכים:
הארצת חסר וי"ו שיתננה לו אחר ו' דורות והם יצחק יעקב לוי קהת עמרם משה:

פסוק ה
עקב אשר שמע וגו' יש בפסוק יו"ד תיבות כנגד יו"ד הדברות שבהם עק"ב תיבות וכנגדם נתנסה יו"ד נסיונות וקיים עולם שנברא בי' מאמרות: עק"ב שנים שמע בקולי בן ג' שנים הכיר בוראו ושנותיו קע"ה:
עקב אשר שמע אברהם בגימטריא קיים אף עירובי תבשילין ונתוסף לו ה"א יתירה על שמו כנגד בקולי משמרתי מצותי חקותי ותורותי:

פסוק ח
מצחק ב' הנה יצחק מצחק. אשר ילדה לאברהם מצחק. מלמד שהיה ישמעאל צד נשים תחת בעליהן ומזנה עמהן מה מצחק דהכא אשת איש אף התם אשת איש:

פסוק י
אחד העם ב' דין ואידך כי בא אחד העם. והתם איירי בדוד המלך כשלקח החנית מראשותיו של שאול מה התם איירי במלך אף הכא אמר בשביל עצמו שהוא המלך:

פסוק יג
ויגדל האיש וילך הלוך וגדל עד כי גדל. שלשה גדולות כנגד ג' ברכות שנתברך בעקידה כי ברך אברכך והתברכו בזרעך:

פסוק יד
ועבדה רבה ב' במסורה הכא ואידך באיוב מה התם גדול מכל בני אדם אף הכא היה גדול מכל ואף מאבימלך שהיה מלך:

פסוק טו
וימלאום ב' הכא. ואידך וימלאום למלך שאול גבי מאה ערלות של פלשתים רמז למה שנותנין הערלה בעפר. ד"א לפי שעבר אבימלך על שבעותו ומלא הבארות בעפר מלא דוד לשאול ק' ערלות פלשתים בכפלים ונתן לו ר' במקום ק':

פסוק כ
עשק כנגד בבל שעשקו את בית יהודה ומיד עושקיהם כח:

פסוק כא
שטנה כנגד המן שכתב שטנה על ירושלים ולכן שטנה ב' הכא וההיא דהתם:

פסוק כב
רחובות כנגד יון שגזרו שלא יטבלו כדי למונעם מפריה ורביה. ונעשה להם נס ונזדמן להם מקוה לכל אחד ואחד וזהו ופרינו בארץ:

פסוק כד
אנכי אלהי אברהם אביך ולא כתב ה' אלהים כמו באברהם ויעקב לפי שנתייסר ביסורים בלי מדת רחמים:

פסוק כח
ראו ד' במסורה וב' כתיבי בויו"ו וב' בה"א. ראו ראינו. וראו ראו. ראה ראיתי. אם ראה תראה בעני אמתך. וחד שבתי וראה תחת השמש. הנך דאיירי ברבים כמו ראו ראינו וראו ראו כתיבי בוא"ו והנך דאיירי ביחיד כתיבי בה"א דיש אם למקרא קרי ביה ראה שהוא לשון יחיד:

פסוק כט
אתה עתה ג' במסורה הכא אתה עתה ברוך ה'. ואידך אתה עתה תעשה מלוכה. אתה עתה הקל מן העול. מלמד שהמליכו ליצחק עליהם וזהו אתה עתה תעשה מלוכה והקילו עולם מעליך:

ברוך ה' ב' במסורה הכא אתה עתה ברוך ה'. ואידך בוא ברוך ה'. לומר כמו שכוונתם של לבן ובתואל להרוג לאליעזר כדפרישית ויישם לפניו לאכול כך היה כוונת אבימלך להרוג את יצחק והכי מוכח קרא דכתיב כאשר לא נגענוך כלומר לא עשינו עמך רעה כמו שהיה בדעתנו ועשינו עמך רק טוב:

פסוק לג
שבעה כנגד אדום על כן ככולם כתיב שמה או שם וכאן כתיב ויקרא אותה שבעה ולא כתיב שם משום קטן נתתיך בגוים ולא שם לו על פני חוץ:

פסוק לד
בארי ב' במסורה הכא בת בארי החתי. ואידך הושע בן בארי. שאמר הושע לפני הקדוש ברוך הוא החליפם באומה אחרת בזרעו של עשו:

פרק כז

פסוק א

ותכהין עיניו מראות משום דכתיב כי השוחד יעור והוא לקח שוחד מעשו:

מראות בגימטריא בעשן הצלמים:

פסוק ג

שא נא כליך כלומר חדד סכינך כמו משיאה על גבי חברתה:

וצא ב' במסורה. וצא השדה. וצא הלחם. כדאיתא בב"ר כליך זה בבל שבאו שם כלי בית המקדש תליך זה מדי על שם המן שבא ממדי. קשתך זה יון. השדה זה אדום ורמז לו כל ד' גליות שעתידין ליפול ביד ישראל שהקב"ה ילחם בהם והיינו דכתיב וצא הלחם בעמלק:

ציד צידה כתיב ה"א יתירה שלמדו ה' הלכות שחיטה וה' סימני טהרה בעוף, אינו דורס. אצבע יתירה. זפק. קרקבו נקלף. אינו חולק את רגליו. ובחיה, מפרסת פרסה. מעלה גרה. ואין לה שינים למעלה. קרנים. ובשרה הולך שתי וערב תחת העוקץ:

פסוק ה

בדבר ב' ורבקה שומעת בדבר יצחק אל עשו בנו. ואידך ותעלוזנה כליותי בדבר שפתיך מישרים. שאמרה ליעקב תעלוזנה כליותי אם תדבר מישרים ליצחק כדי שיברכך:

לצוד בגימטריא מן גזל:

ל'הביא בגימטריא בגלוי:

פסוק ז

הביאה ג' הביאה לי ציד. הביאה למוסר לבך. האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה. שאמרה לו רבקה הביאה למוסר לבך וקח מוסרי ושמע בקולי והביאה לאביך שיאכל וישתה:

פסוק ט

לך נא אל הצאן ר"ת נאה לך. פירוש נאה לך ונאה לבניך כי פסח היה ולקח ב' אחד לפסח וא' לחגיגה:

וקח לי משם שני ר"ת משלו. משם. בגימטריא משלי שכן כתב לה בכתובתה:

פסוק יט

בכרך ב' עשו בכרך. אנכי הורג את בנך בכרך. שאמר יעקב אני הוא שנאמר עלי בני בכורי ישראל אבל עשו בנך בכורך נאמר עליו הנני הורג את בנך בכורך:

פסוק כז

וירח ב' במסורה דין ואידך וירח ה' את ריח הניחוח. מלמד שנכנס עמו ריח גן עדן:

וירח בגימטריא יום פסח היה:

ריח בגימטריא ליל פסח:

כריח ב' כריח שדה. כריח שדה לבנון. בזכות ריח ניחוח העולה מן לבנון פירוש בהמ"ק עמד לו:

פסוק כח

ויתן לך י' תיבות בפסוק וי"ב ברכות נתברך כנגד עשרת הדברות שעתידין י"ב בניו לקבל:

פסוק כט

וישתחו לך חסר וי"ו כנגד ו' דורות שמדוד עד יורם שעבדו אדום את ישראל ומכאן ואילך פשע בו ויש בזו הברכה כ"ו תיבות לומר לך שברכו בשם הנכבד שעולה כ"ו:

הוה ב' במסורה הוה גביר לאחיך. כי לשלג יאמר הוה ארץ. בזכות יעקב יורד גשם ושלג:

פסוק לג

ויאמר מי איפוא ר"ת אמו מי נעשה סרסור בדבר רבקה:

איפוא בגימטריא גהנם שנכנס גיהנם עמו:

ואברכהו ב' דין ואידך כי אחד קראתיו ואברכהו. גבי אברהם רמז ברכת אברהם בירך את יעקב. וכתיב נמי ויתן לך את ברכת אברהם:

פסוק לה

במרמה ב' במסורה דין ואידך ויענו בני יעקב וגו' במרמה. בשביל שהוא בא לאביו במרמה באו בניו במרמה:

ברכתך ב' במסורה ויקח ברכתך. על עמך ברכתך סלה. שמזו הברכה היה לבניו ברכה סלה:

פסוק לו

ברכתי ג' במסורה לקח ברכתי. קח נא את ברכתי. וצויתי את ברכתי. הקב"ה צוה את ברכתו ולא חסר כלום מכל הדורון כדכתיב ויבא יעקב שלם:

פסוק מו

קצתי בחיי קו"ף קטנה שראתה שעתיד ליחרב הבית שגבהו ק' אמה וקו"ף של ודרור קן לה גדולה שבקש דוד על ההיכל שגבהו ק' אמה שלא יחרב:

פרק כח

פסוק י

ויצא יעקב י"א שפרשה זו סתומה (שאין בכל הסדרה לא פתוחה ולא סתומה) הטעם לפי שיצא בסתר וברח בהחבא. לעיל מיניה כתיב לו לאשה וסמיך ליה ויצא יעקב שיצא לישא אשה:

ויצא יעקב מבאר בגימטריא פנה זיוה הודה והדרה:

יעקב מבאר שבע ס"ת עבר שנטמן בבית עבר:

ויצא יעקב מבאר שבע ס"ת ארבע:

מבאר שבע ס"ת ער. ושי"ן של שבע, עשר. שי"ד שנים נטמן בבית עבר:

מבאר שבע ר"ת שם שגם נטמן בבית שם:

וילך בגימטריא בו ביום:

פסוק יא

ויפגע במקום ג"פ כתיב מקום בפסוק רמז לג' רגלים שיעלו בניו למקום ההוא:

כי בא השמש ר"ת כבה שכבה מאור השמש שלא בעונתו:

פסוק יב

חלום בגימטריא זהו בנבואה:

סולם בגימטריא זה כסא הכבוד:

סולם בגימטריא קול שקול תפלת הצדיקים הוא סולם למלאכים לעלות בו וכן עלה המלאך בלהב הקרבן, והתפלה היא העבודה לכך כל מי שמכוון בתפלתו הסולם שלם בשליבותיו ויכולים לעלות בו: סולם: בגימטריא ממון ובגימטריא עוני כי זה ישפיל וזה ירים:

סלם אותיות סמל שהראהו היאך בניו עובדי ע"א:

והנה סלם בגימטריא וקץ שהראהו קיצי הגליות:

סלם בגימטריא סיני שהראהו מעמד הר סיני:

סלם מוצב בגימטריא מרכבו:

מוצב ג' הכא ואידך אלון מוצב אשר בשכם. וצרתי עליך מוצב. שהראהו ביאת הארץ היינו מוצב אשר בשכם שאותו מקום כבשו תחלה והגלו ממנה היינו וצרתי עליך מוצב:

סלם אותיות למס. שרמז לו הגליות. ורמז לו הקרבנות:

והנה סולם מוצב בגימטריא הכבש:

ארצה רמז למזבח אדמה:

וראשו מגיע השמימה רמז לריח הקרבנות העולה השמים. ד"א והנה סלם בגימטריא וזה מזבח העולה:

והנה מלאכי אותיות אלו הכהנים. שעולין ויורדים בכבש:

מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה רמז למי שמושלך לארץ לפי שעה יעלה השמימה:

מלאכי אלהים ב' דסמיכי. הכא ואידך ויפגעו סו מלאכי אלהים ז"ש במדרש מלאכים שליווהו בארץ לא ליווהו לח"ל זהו מלאכי אלהים עולים אותם שליווהו בארץ. ויפגעו בו מלאכי אלהים היינו מלאכי אלהים שעלו אז פגעו בו עתה ללוותו בארץ:

עלים [**ויורדים**] בגימטריא בבל מדי יון ורומי:

פסוק יג

והנה ה' ד' במסורה והנה ה' נצב עליו. והנה ה' נצב על חומת אנך. והנה ה' עושה ארובות בשמים. ה"נ כתיב וזה שער השמים וכן והנה ה' עובר. דאיירי במרכבה אף הכא והנה סולם מוצב ארצה במעשה מרכבה:

ואלהי יצחק תימה למה לא אמר יצחק אביך כמו באברהם. וי"א לפי שאמר באברהם אני ה' אמר אלהי אברהם אביך וביצחק שלא אמר אני ה' לא אמר אלהי אביך:

פסוק יד

ופרצת ימה בגימטריא קריעת ים וזהו וירא ישראל סבא:

פסוק טו

והשבותיך אל האדמה בגימטריא זה מארבע מלכיות:

פסוק טז

וייקץ יעקב משנתו ויאמר ס"ת צבור לומר שאין תפלתו של אדם נשמעת אלא בצבור:

משנתו קרי ביה ממשנתו מתוך שהוא הוגה בתורה ביום גם בלילה לא שכב לבו מלהגות בה בחלומו:

פסוק יז

וזה שער השמים וישכם לומר שבעלות השחר פותחין שער השמים והוא זמן טוב לתפלה:

פסוק כ

וידר ג' במסורה וידר יעקב. וידר ישראל. וידר יפתח. לומר שהצדיקים היו נודרין והראשון שנדר היה יעקב וזהו אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב למה אמר אביר יעקב לפי שהוא פתח בנדרים תחלה:

ללבוש ב' במסורה הכא ואידך ללבוש את הבגדים. מלמד שיעקב היה כהן גדול כדאיתא בב"ר אמר הקב"ה למיכאל אתה עשית יעקב כהן גדול שלי בעל מום שהוא צולע על ירכו חייך שאתה צריך להיות כהן גדול למעלה במקומו זה שאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש שתקיים לי הכהונה שקניתי מעשו שהעבודה היתה בבכורות:

פסוק כב

עשר אעשרנו בגימטריא וזהו כל המבזבז אל יבזבז יותר מחומש:

פרק כט

פסוק ב

וירא והנה באר בשדה אמרה לו אמו כמו שאנכי יפת תואר ונזדמנתי על הבאר כן יהיה לך מבנות אחי אם תראה שהיא כתוארי היא בת מזלך:

והנה באר בשדה רמז לבאר שהיה לישראל במדבר:

שלשה עדרי בגימטריא זה אהרן ומשה ומרים:

כי מן הבאר ההוא בגימטריא משה:

והאבן ב' בפרשה על שם שני לוחות אבנים. ז' פעמים באר בפרשה כנגד ז' ימי החג שמנסכים בהם מים וכנגד שבעה שקורין בתורה בשבת. וה' מהם פי הבאר כנגד ה' שקורין ביום טוב וג' מהם מעל פי הבאר כנגד ג' שקורין בחול:

פסוק ו

ויאמרו שלום ולא אמרו שלום לו כי אין שלום אמר אלוה לרשעים:

פסוק ט

כי רעה היא ב' במסורה הכא ואידך שן רעה ורגל מועדת. אותו פסוק נדרש בגליות וכן כי רעה הוא נדרש ג"כ בב"ר בגליות:

פסוק י

ויגל ב' הכא ואידך ויגל כבודי. שכיון שראה אותה שרתה עליו רוה"ק וזהו ויגל כבודי כדכתיב עורה כבודי. ד"א אימתי ויגל כבודי כשיתקיים ויגל את האבן כשיסור יצה"ר שדומה לאבן:

פסוק יג

שמע ב' במסורה שמע יעקב. כאשר שמע למצרים יחילו כשמע צור. מתי יהיה זה מקויים כשתצא שמועת גאולת יעקב:

ויחבק לו וינשק לו תחלה חבקו לראות אם הוא חגור מעות במתניו וכשלא מצא נשקו לראות אם יש אבן טובה בפיו:
ויחבק לו וינשק לו בגימטריא חיבקו לגזול מה שעליו:

פסוק יז
ועיני לאה רכות ג' ריש פסוק. הכא ואידך ועיני ישראל כבדו מזוקן. ועיני רשעים תכלינה. למה היו עיניה רכות לפי שהיתה יריאה שמא תנשא לעשו וכן ועיני ישראל כבדו מזוקן לפי שראה ירבעם ואחאב יצאו ממנו וזה הוא ועיני לאה רכות ועיני ישראל כבדו בשביל ועיני רשעים:
רכות ב' ועיני לאה רכות. אם ידבר אליך רכות. אף על פי כן לא היה אוהב אותה:

פסוק לא
וירא ה' כי שנואה ס"ת אהיה לפי שחשדה יעקב כמו שהפקירה עצמה לו כך הפקירה עצמה לאחר לכך העיד הקב"ה שמו עליה:

פסוק לב
ותקרא שמו ראובן ואח"כ כתיב כי אמרה ובאחרים אינו כן אלא תחלה הוא מפרש טעם השם ואח"כ השם:

פרק ל

פסוק ג
הנה אמתי בלהה ולא אמרה שפחתי כדכתיב בהגר לפי שהיתה בת לבן מפילגש:

פסוק יד
דודאים בגימטריא כאדם. בכל שמות השבטים אין סמ"ך אלא ביוסף רמז שהוא שטנו של עשו ובכולם אין עי"ן אלא בשמעון על שם ועין נואף שמרה נשף משום מעשה דזמרי:

פסוק טו
לכן ישכב עמך הלילה על כן לא נקברה עמו במערה:
לכן בגימטריא מדה במדה. בלוי כתיב כי ילדתי לו ג' ובזבולון כתיב כי ילדתי לו ו' כשילדה ג' אמרה הרי ילדתי ג' שהם חלקי וכשילדה עוד ג' אמרה הרי ילדתי ו' ב' חלקים:

פסוק לג
ביום מחר ב' במסורה הכא ואידך אל תתהלל ביום מחר. אמר הקב"ה ליעקב וכי אתה יודע מה יהיה ביום מחר אל תתהלל ביום מחר ולמחר בתך דינה יוצאה ממך:

פסוק מב
העטופים ב' במסורה העטופים ללבן. העטופים ברעב. פירוש שנתן לו הכחושים שמתו ברעב א"נ בשביל שעשה יעקב דבר שנראה כרמאות גרם לבניו שנתעטפו ברעב:

פרק לא

פסוק ו
ואתנה ג' ואתנה ידעתן. ואתנה צאני צאן מרעיתי. ואתנה גשם שוטף אבני אלגביש תכלנה. מה צאן מרעיתי דלהלן מדבר בישראל אף צאן האמור כאן דורש במדרש על הגליות גשם שוטף ואבני אלגביש שאמר להן אתם ידעתן שהיה גשם שוטף ואבנים יורדים עלי בהיותי בשדה עם הצאן:

פסוק כב
כי ברח ב' במסורה כי ברח יעקב. כי ברח העם. איתא במדרש שעמלק הגיד ללבן על בריחת יעקב וגם לפרעה על בריחת ישראל:
כי ברח בגימטריא עמלק:

פסוק כח
עשו ד' במסורה הסכלת עשו. למען עשה כיום הזה. עשה סטים שנאתי. עשה צדקה. הכא איירי ברמאותו של לבן וכן ביוסף חשדוהו אחיו ברמאות כדכתיב ואתם חשבתם עלי רעה וכן עשה סטים שנאתי אותן שעושים רמאות בלבם וכיוצא בו עשה צדקה זה יוסף שעשה צדקה עם אחיו שהם חשבוהו לרעה והוא חשבה לטובה:

פסוק לג
מאהל ד' במסורה ויצא מאהל לאה. מאהל מועד לאמר. ואהיה מתהלך מאהל אל אהל. יתצך לנצח ויסחך מאהל. פירוש בשעה שהוקם המשכן נאספו הבמות והיינו ויקרא אליו מאהל מועד דוקא ולאחר שעברו הירדן הותרו הבמות עד שבאו לשילה והיינו ויצא מאהל לאה דהיינו המשכן שעשאו בצלאל שבא משבט יהודה שיצא מלאה ויבא באהל רחל זה שילה שבחלק יוסף ואז ואהיה מתהלך מאהל אל אהל משילה לנוב ומנוב לגבעון ומשם לבית עולמים ואז נאספו הבמות והיינו יתצך לנצח ויסחך מאהל שלא היה שום היתר. אדוני אבי הרא"ש ז"ל:

פסוק לה
לוא ב' במסורה מלאים הכא ואידך אם לוא יגיד ונשא עונו. לומר לא אוכל לקום מפניך מפני התרפים אבל מפני אחר אקום כי היכי דדרשינן התם אם לו לא יגיד פירוש (לדיינים) [לתובע] ונשא עונו אבל לאחר אם לא יגיד בשביל זה לא ישא עונו:

פרק לב

פסוק ג
מחנים נוטריקון מאותם חיילים נטל יעקב מלאכים:

פסוק ה
עם לבן גרתי כלומר אף על פי שהייתי בבית לבן קיימתי תרי"ג מצות:
ואחר עד עתה וא"ת אם כן שקיימת המצות בוא והלחם עמי ואחר עד עתה כלומר אני צריך להתאחר עד שיעבור עת"ה ע' של בבל ות' של מצרים וה' אלפים ויבא אלף הששי שהם ימות המשיח ואח"כ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו. ד"א גרתי אותיות תגרי שהייתי עם לבן שהיה לו עמי תגרי ואני איש ריב ובעל מלחמה והכל כדי להפחידו:
גרתי ב' במסורה הכא. ואידך אויה לי כי גרתי משך. בשביל שיעקב ירא מעשו וקראו אדוני והקב"ה הבטיחו כבר ושמרתיך בכל אשר תלך גרם לבניו שנעשו גרים בין האומות:

פסוק ו
ויהי לי שור וחמור ולא הזכיר מינים אחרים אלא רמז ליוסף שהוא שטנו של עשו ולישכר שעוסקין בתורה לקיים הקול קול יעקב בבתי מדרשות:
לי שור בגימטריא שנולד יוסף. שור בגימטריא קרן יוסף:
ויהי לי שור ווי לי שיתחברו עתה השור והחמור הטמא והטהור יחדיו:

פסוק ח
ויירא יעקב אף על פי שנאמר לו והיה זרעך כעפר הארץ אפשר שיתקיים בזרע אחר שיוליד אחר כן:

פסוק י
ואיטיבה מלא יו"ד התפלל שיעמדו לו י' נסיונות של אברהם:

פסוק יא
קטנתי יו"ד כפופה אף על פי שנתברכתי ביו"ד ברכות ירא אני שמא יגרום לי החטא:

במקלי בגימטריא יעקב פירוש בגופי לבדי. ד"א בזכות יעקב עברו ישראל את הירדן:

פסוק יב

הצילני נא מיד ר"ת המן רמז להמן שיצא להכות אם על בנים כדכתיב טף ונשים:

והכני ב' במסורה. הכא ואידך אם יוכל להלחם אתי והכני. גבי גלית לומר מה יעקב נתיירא אף דוד נתיירא מה יעקב נרדף אף דוד נרדף וכשם שיעקב ניצל מעשו אף דוד ניצל מגלית וזכות יעקב עמד לדוד וכשם שגבי דוד היה מלחמה אף יעקב הכין עצמו למלחמה שהתקין עצמו לג' דברים:

אם על בנים ב' במסורה הכא ואידך אם על בנים רוטשה. בסנחריב מלך אשור שאמר להשחית את ישראל כמו עשו שבא להלחם עם יעקב וכן לא תקח האם על הבנים רמז לגליות:

פסוק יד

מן הבא בידו מנחה לעשו ששלח לו אבנים טובות שאדם צוררן בידו:

מנחה בגימטריא אבנים:

פסוק טו

עזים מאתים כל הפסוק מסיים במ"ם וכן פסוק ומנחתם ונסכיהם שבשביל הבהמות ששלח לעשו הם תק"ן קרבנות בשנה וחוץ התמידים כדמפרש בפרשת פנחס והם ח' ממי"ן וכנגדם מלכו שמונה מלכים באדום לפני מלך מלך בישראל ד"א לכך מסיים הכל במ"ם לפי שכל הבהמות ששלח לו היו בעלי מומים שלא יקריב מהם קרבן:

פסוק יז

ורוח ב' הכא ואידך רוח והצלה יעמוד ליהודים. רמז לדורות הבאים שיתנו דורון לשריהם:

פסוק יח

ויצו את הראשון ד"פ את כנגד ד' מלכיות:

ו למי. ג' במסורה. דין ואידך ולמי כל חמדת ישראל. ולמי אני עמל. לומר כל חמדת ישראל ועמלם נטלו בני עשו וזהו ולמי כל חמדת ישראל ולמי אני עמל ולמי אלה לפניך. ד"א כך אמר יעקב למי אני עמל לתת כל חמדת ישראל למי אלה לפניך:

פסוק יט

שלוחה ג' במסורה הכא ואידך נפתלי אילה שלוחה. והנה יד שלוחה. גבי דניאל פירוש מה התם אמרי שפר אף כאן שעל ידי המנחה נתן לו אמרי שפר וכבוד ואמר לו מנחה

היא שלוחה לאדוני לעשו כה אמר עבדך יעקב, וכמו התם יד שלוחה אף כאן שאף על פי שלא רצה בפיו לקבלה הנה ידו שלוחה לקבלה:

פסוק כג

ילדיו ג' במסורה. אחד עשר ילדיו. כי בראותו ילדיו. ילדיו אל אל ישועו. זה שיש במדרש שראה יעקב ל' רבואות מבני בניו כמו שראה י"א ילדיו כך ראה רבואות מילדיו וכמו התם ילדיו אל אל ישועו גם בכאן אמר לילדיו שיתפללו לאל שיצילם מיד עשו כמו שיש בב"ר שהציג כל אחד לבדו ואמר כל אחד יתפלל לבדו בפני עצמו:

פסוק כד

ויעבירם ב' במסורה הכא ואידך ויעבירם ביבשה. מלמד שנבקע לו מעבר יבוק ועבר ביבשה:

פסוק כה

ויאבק בגימטריא כסא הכבוד מלמד שהעלו האבק עד כסא הכבוד:

איש עמו בגימטריא עשו אדום:

ויאבק איש עמו ס"ת קשו על שם בית עשו לקש:

פסוק כו

ויגע בכף ירכו לראות אם הוא מלאך כמותו אם היו לו קפיצים שהמלאכים אין להם קפיצים. א"נ לפוסלו מן העבודה לפי שקנה מעשו הבכורה שבהן העבודה:

בכף ירכו בגימטריא לפוסלו מכהונה:

פסוק כז

ברכתני בגימטריא הודה לברכתי ששרו של עשו היה:

פרק לג

פסוק ג

וישתחו ארצה ז' פעמים על שם כי שבע יפול צדיק וקם ולהעביר ז' תועבות מלבו:

פסוק ד

וישקהו נקוד למעלה שכיון לנשכו:

וישקהו בגימטריא לנושכיהו. דור חרבות שני"ו בגימטריא עשו:

פסוק ח

מי לך ג' במסורה הכא ואידך מי לך פה כי חצבת לך פה קבר. עוד מי לך פה חתן ובניך. זהו שיש במדרש שהיו כתות מלאכי השרת פוגעין בעשו ובאנשיו ומכים בהם וזהו מי

לך כל המחנה שהיו מכים בהם עד שהיו חוצבים להם קברים לקבור המתים וכשפגע בו וראה לו בנים ובנות אמר מי לך פה בנים ובנות לא כך אמרת כשהיינו בבטן אמנו מריבים על שני עולמות שאתה היית בוחר בעולם הבא שאין בו פריה ורביה א"כ מי לך אלו הבנים:

פסוק ט
אחי יהי לך אשר לך בגימטריא זה הברכות:

פסוק י
כראות פני אלהים בגימטריא שר שלך, שרמז לו שראה שרו וניצול ממנו:

פסוק יב
לנגדך ב' במסורה ואלכה לנגדך. שתה עונותינו לנגדך. שעשו רצה לילך עם יעקב ואמר יעקב למה תלך עמי ותזכור עונותי שפשעתי נגדך וכשלא אהיה עמך שמא תשכח:

פסוק יג
עלות ה' במסורה דין ואידך (ש"א ז') פרות עלות ב"פ. ובדוד מאחר עלות הביאו. ואידך ובחקו ישא עלות ינהל. ארז"ל דוד המלך ויעקב היו מרחמין על הצאן והיו מרעין אותן במרעה רך וז"ש כאן עלות ובדוד מאחר עלות הביאו ומה היו עושים כרועה עררו ירעה:

פסוק יד
שעירה ג' במסורה אל אדני שעירה. וישב עשו לדרכו שעירה. ועד ההר החלק העולה שעירה. שנאמר ועלו מושיעים בהר ציון וגו' וזהו עד אשר אבא אל אדוני שעירה ס"ת אליה. אבא עולה ד' רמז לאחר ד' גליות יבא אליה לפני בא יום ה' הגדול והנורא ואז ועלו מושיעים לשפוט את הר עשו:

פרק לד

פסוק א
בבנות שנים במסורה בבנות הארץ. בבנות אחיך אשר גבי שמשון. לומר בשביל שלא רצה ליתן לאחיו בתו כדאיתא במדרש שהטמינה בתיבה מפניו נענש שיצאה לראות בבנות הארץ ובעלה שכם:

פסוק יב
הרבו ב' במסורה הכא ואידך בגלגל הרבו לפשוע. אף על פי שהרבה במוהר כמו שהרבו בגלגל דהיינו בע"א הרבו גם אלו לפשוע שהתנו עמם שלא לעבוד ע"א:

פסוק כז

טמאו ג' במסורה טמאו אחותם. טמאו את מקדשי. טמאו את היכל קדשך. כולם למדין מזה טמאו קדשי לעשות מעשה שכם וכן טמאו את היכל קדשך כדכתיב נשים בציון ענו: **טמאו אחותם** וסמך את צאנם לומר לך שעשו מעשה בהמה:

(**ב~ג**) **והחליפו שמלתיכם** ונקומה ונעלה בית אל. רמז להא דאיתא בפרק קמא דשבת רמי פוזמקי ומצלי:

ונקומה ג' במסורה הכא ואידך שלחה הנער אתי ונקומה. ונקומה עליה למלחמה. שאמר יהודה בזכות ונקומה ונעלה בית אל שלחה הנער ונקומה וכן באותו זכות ונקומה עליה למלחמה:

פרק לה

פסוק ה

ויסעו ב' במסורה חד ריש פסוק וחד סוף פסוק. דין ריש פסוק אידך סוף פסוק אלה מסעי בני ישראל ויסעו. מלמד שהיו הדגלים נוסעין כעין מטתו של יעקב לומר מה כאן חתת אלהים על הערים אף להלן כל העמים יראים מהם:

פסוק יא

אני אל שדי פרה ורבה הוא שם של פריה ורביה כי נעלם של שי"ן דל"ת יו"ד עולה ת"ק כמנין איברים שבאיש ושבאשה:

גוי וקהל גוים יהיה ממך בגימטריא ירבעם ויהוא:

פסוק כט

זקן ושבע ימים ג' במסורה. ביצחק ובאיוב ששניהם צדיקים וכן באברהם זקן ושבע ובצדיקים נאמר כן לשבח וברשעים לגנאי אדם ילוד אשה קצר ימים ושבע רוגז:

פרק לו

פסוק ד

ותלד עדה בבני יעקב כשמייחסם אומר בני לאה בני רחל וכן בכולן לפי שהם בניינו של עולם ולכך נקראו בנים אבל בני עשו אינם נקראים בנים אלא ולדות כמו ולד בהמה:

פסוק ז

ולא יכ לה. ב' במסורה דין ואידך ולא יכלה עוד הצפינו. לפי ש. עקב שרתה עליו שכינה ומצרים עובדי ע"א ולא היה יכול לסבול:

פסוק יד
יעוש יעיש כתיב שקבץ י' אומות לבא על ישראל בחורבן הבית והם אהלי אדום וגו' וי' גליות גלו ישראל על ידו:

פסוק כ
יושבי הארץ בגימטריא היו מריחים בארץ:

פסוק לא
ואלה המלכים בשביל שאמר יעקב לעשו ח"פ אדוני מלכו ח' מלכים קודם ישראל, וכנגדם מלכו ח' מלכים עד יהורם ובימיו פשע אדום:

פסוק לג
מבצרה ב' דין ואידך חמוץ בגדים מבצרה. לעתיד לבוא תלקה בצרה עם אדום לפי שהעמידה להם מלך שהמליכה להם וזהו חמוץ בגדים מבצרה תלקה בצרה שנאמר יובב בן זרח מבצרה:

פסוק לט
בכולן מזכיר שמות מקומותיהם חוץ מבעל חנן בן עכבור לפי שלא היה לו מקום ידוע שהיו לו אויבים רבים והיה מתחבא היום כאן ולמחר כאן ולא היה יושב במקום ידוע:
ושם אשתו מזכיר שם אשתו מלמד שמלך על ידה שהיתה בת גדולים ועשירים: מונה כאן ח' מלכים וי"א אלופים וכנגדן נאמרו בישראל י"א שופטים מיהושע עד שמואל וח' מלכים עד יורם וזהו ואלכה לנגדך:

פרק לז

פסוק א
וישב זה שאמר הכתוב הסיר ה' משפטיך פנה אויביך. משל לשדה שנקצרה והזורה מפריש התבן והמוץ ומשליכן והתבואה נשארת במקומה כדכתיב בעשו וילך אל ארץ אבל יעקב כתיב ביה וישב יעקב:
מגורי ב' במסורה הכא ואידך מגורי אל חרב. אף על פי שהיה לו מגורי אל חרב ישב לו ביניהם משל לאחד שראה כת של כלבים ורצו לנשכו וישב ביניהם כך ישב לו יעקב בין עשו ואלופיו:
מגורי אביו בגימטריא זה חברון:
וישב יעקב בארץ מגורי אביו בגימטריא וישב לקיים מצות כבוד אמר בשכר הכבוד זכה עשו לכל הכבוד הזה:

מגורי יו"ד כפופה כמין כ"ף אמר מה שזכה עשו לכל הכבוד הזה בשכר הכיבוד ואע"פ שברכני אבא ביו"ד ברכות הוצרכתי לשלוח יו"ד דברים כדכתיב עזים מאתים וגו' אלך ואכוף עצמי ואכבד את אבי בחברון:

פסוק ב

דבתם רעה בגימטריא שהם אכלו באבר מן החי. דבתם. בגימטריא מות מלמד שלשון הרע הורג ג':

נער בגימטריא שוטה זה שאמר הכתוב ומוציא דבה הוא כסיל:

פסוק ג

בן זקנים זקנים כתיב שמסר לו כל מה שקבל מזקנים שהם שם ועבר:

בן זקנים הוא לו ס"ת אמון שמסר לו סתרי תורה שנאמר בה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים:

זקנים בגימטריא עולה ר"ז שמסר לו רזי תורה ובגימטריא זר על שם עטרת זקנים בני בנים:

זקנים נוטריקון זרעים קדשים נשים ישועות מועד:

פסים נוטריקון פוטיפר סוחרים ישמעאלים מדינים:

פסים עולה כגימטריא קץ רמז לו שעל ידו ירדו למצרים וישתעבדו בניו והקב"ה יחסר מנין קץ מן השיעבוד ורמז לו שימסור לו הקץ ורמז שימלוך פ' שנים ממנין סי"ם שהוא מנין שנותיו. ד"א פסים לשון פסו תמו שעל ידו מת קודם לאחיו. פסים שגרם פיוסים בינו לבין אחיו. פסים בגימטריא פס יד לו:

ועשה לו כתונת פסים בגימטריא משקל שני סלעים מילת. זהו שאמרו בפרק קמא דשבת בשביל שני סלעים מילת שהוסיף יעקב ליוסף יותר משאר אחיו נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים:

פסוק ד

אותו אהב אביהם מכל אחיו בגימטריא שגלה סוד לו בלבד ולא להם:

לשלם חסר ו' עולה ת' שגרם לת' של שיעבוד. ד"א קרי כאן לשלם ששלמו לו גמולו:

פסוק ז

נצבה ב' במסורה הכא ואידך בית נתיבות נצבה. לומר שעי"ז החלום הציב ביתן של ישראל שכלכלם בשנת רעבון:

ותשתחוין ב' במסורה הכא ואידך ותגשן השפחות ותשתחוין. לומר שאף על פי שלא ראה בחלום הראשון אלא רמז להשתחויות י"א אחיו אף על פי כן כל בית אביו השתחוו לו כדכתיב ותגשן השפחות הנה וילדיהן:

פסוק י

ויגער ב' במסורה הכא ואידך ויגער בים סוף ויחרב. לומר לך מה ויגער דהכא יעקב אף ויגער דהתם איירי ביעקב שבזכותו חרב וזהו שדרשו וירא ישראל ישראל סבא:

פסוק יד

לך נא ראה לומר שלא יצא אלא בכי טוב בשעה שיוכל לראות:

והשיבני דבר נצנצה בו רוח הקודש שסופו לחזור אליו:

עמק בגימטריא רד"ו שעל ידי זה נשתעבדו רד"ו שנים. וליוהו עד חברון אמר לו אבא חזור בך. אמר לו כתיב ידינו לא שפכה את הדם הזה שלא פטרנוהו בלא לויה ובזה נפטר ממנו ומתוך כך זכרו והיינו דכתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף. וזהו שאמרו אל יפטר אדם מחבירו אלא מתוך דברי תורה שמתוך כך זוכרהו:

פסוק טו

תועה ג' במסורה הכא ואידך חמורו תועה. ואידך אדם תועה מדרך השכל. לומר לך שתעה ויצא מאת הדרך ונכנס בשדות לבקש. או חמורו תועה ואמרינן כל שכן אבידת גופו שאם ראה חבירו שתעה בדרך שצריך להשיבו ואחיו לא חשו לאבידת גופו על כן תעו מדרך השכל:

וישאלהו האיש בגימטריא מלאך גבריאל שאלו:

פסוק טז

איפה הם רעים כתיב חסר רמז פה התחילו ברעה בימי ירבעם שהמליכוהו בשכם:

פסוק יז

וימצאם בדותן שם לימד יהודה עליו זכות ועל כן זכה שמלכו מזרעו שנים כמנין דתן מדוד עד צדקיהו:

פסוק יח

ובטרם ג' במסורה הכא ואידך ובטרם יתנגפו רגליכם. ובטרם תצא מרחם. שבעון זה נתגלגלו הגליות ונתנגפו רגליהם. ובטרם תצא מדחם כדאיתא במדרש שנולד יוסף מהול:

פסוק כג
כתנתו ב' במסורה הכא ואידך קרוע את כתנתו. גבי שאול לומר שגם בכאן קרעו כתנתו מעליו למהר הדבר:

פסוק כד
ויקחהו כתיב חסר וי"ו שלא לקחו אלא אחד והוא שמעון ועל כן ויקח מאתם את שמעון:
רק ב' במסורה הכא ואידך כי לא דבר רק הוא. שלא היה הבור ריקן שהרי היו בו נחשים ועקרבים מים אין בו אבל יש בו נחשים ועקרבים ועוד גמרינן אין בו מים דהכא ממאי דכתיב נחש שרף ועקרב וצמאון אשר אין מים:

פסוק כו
מה בצע ב' במסורה הכא ואידך מה בצע בדמי. וזהו מה בצע בדמי אם אהרוג את אחי:

פסוק כח
וימשכו ב' במסורה הכא ואידך וימשכו ויעלו את ירמיהו. שנפרע מירמיהו מה שעשו ליוסף:

פסוק לב
הכר נא ב' במסורה הכא ואידך הכר נא למי החותמת והפתילים. בלשון שרימה יהודה את אביו באותו ל' נפרע ממנו:

פרק לח

פסוק יד
בפתח עינים אשר ס"ת רמ"ח כמנין אברהם שאמרה יהי רצון שאזקק לזדע אברהם:
כי גדל ג' במסורה הכא ואידך עד כי גדל מאד. כי גדל הכאב מאד. בשביל שראתה כי גדל שלה גדל הכאב שלה ובזכות זה יצא ממנה מלכות בית דוד שהיה הולך וגרל עד כי גדל מאד:

פסוק טו
ויחשבה ג' במסורה עיין מה שכתבתי בפרשת לך לך:
לזונה ב' במסורה ויחשבה לזונה. איכה היתה לזונה. מה תמר בבזיון ולבסוף בכבוד אף ירושלים סופה בכבוד כדכתיב ולכבוד אהיה בתוכה וזהו זאת קומתך דמתה לתמר:

פסוק יח
ופתילך תפליך. הפתילים התפילין:

ומטך ב' במסורה הכא ואידך ומטך אשר הכית בו את היאור. מלמד שזה המטה שנתן בידה הוא המטה שהכה בו את היאור ונעשו בו כל הנסים:

פסוק כ

מצאה ב' במסורה הכא ואידך ואם בשדה מצאה. לומר בשביל שבשדה מצאה תחלה ועתה חזרה לביתה על כן לא מצאה:

פסוק כג

לבוז ב' במסורה. פן נהיה לבוז. ונעוה לב יהיה לבוז. בשביל שעיות לב אביו לומר הכר נא הכתונת בנך היא היה לבוז שאמרה לו הכר נא למי החותמת:

פסוק כד

ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף הוא ר"ת שם בן ארבע מלמד שהקב"ה זימן לה הסימנין שנאבדו ממנה:

הוציאוה ותשרף פרש"י לפי שבתו של שם היתה ובת כהן שזינתה בשריפה. והקשה הרמב"ן דמה שכתוב בת כהן שזינתה בשריפה היינו ארוסה או נשואה אבל שומרת יבם אפילו כהנת אינה אלא בלאו וכי תימא מפני שהיה יבום בבני נח ואזהרתן זו היא מיתתן הא מוכח בסנהדרין שאין יבום נוהג בבני נח כלל. ועוד קשה דכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא סייף ועוד מה שאמר צדקה ממני כ"ש שהיה לה להתחייב. ופירש הוא בשביל שהיה קצין ומושל בארץ והכלה אשר תזנה עליו אינה נידונית כמשפט שאר נשים הזונות אך כמבזה את המלכות ועל כן אמר הוציאוה ותשרף כי באו לפניו לעשות לה את כל אשר יצוה והוא חייב אותה מיתה למעלת המלכות. וע"ד הפשט שהיה המשפט אשר תזנה תחת אישה שמוסרים אותה לבעלה והוא דן אותה לחיים או למות כרצונו והנה תמר היתה מיועדת לשלה בנו והיא להם כאשת איש בנימוסיהם. ור"י החסיד פירש לא דן אותה יהודה לשריפה אלא שישרפו לה רושם בין פניה לסימן שהיא זונה וכאשר ידע יהודה שהיה ממנו ולא היתה זונה לא עשו לה דבר. עוד מקשים על מה שאמר יהודה הוציאוה ותשרף והלא יהודה מלך היה ומלך לא דן ולא דנין אותו, ועוד בדיני נפשות מתחילין מן הצד, ועוד האיך היה דן על כלתו, ומתרצים שיצחק ויעקב ויהודה דנוה והתחילו ביהודה מן הצד. ובמדרש ששם בעצמו דנה ואי אפשר להיות כשתדקדק בחשבון שנות דור ודור תמצא שמת כבר ומה שאמרו בע"ז פנוי הבא על הפנויה בית דינו של שם גזרו משום מעשה דתמר לא שהיה קיים אלא כל בית דינו אחריו נקראו על שמו:

פסוק כה
היא מוצאת קרי חסר אל"ף לומר לך שאמרה אפילו אם יציתו בה את האור לא תודה:
הכר נא למי החותמת ס"ת תירא שאמרה לו תירא את השם ותודה:

פסוק כט
מה פרצת רמז שהמלך פורץ גדר לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. פרץ בא"ת ב"ש עולה י"ד והוא בגימטריא דוד:

פרק לט

פסוק א
הורד ב' במסורה. ויוסף הורד. הורד שאול. לומר ששקול הגלות כנגד גיהנם:
הורידוהו ב' במסורה הורידוהו שמה. הורידוהו אלי גבי בנימין. בשביל שגרם יהודה ליוסף שהורידוהו שמה למצרים הוצרך גם הוא להוריד בנימין שמה:

פסוק ד
וכל יש לו נתן בידו ס"ת לשונו מלמד שבא גבריאל ולמד לו שבעים לשון ולכך הצליח בידו:

פסוק ו
כי אם הלחם אשר הוא אוכל בגימטריא היא אשתו:

פסוק י
להיות עמה בגימטריא לתוך גיהנם:

פסוק יב
בבגדו ב' במסורה עיין בפרשת משפטים:

פסוק טו
הרימותי ב' במסורה עיין בפרשת לך לך:

פסוק כ
אשר אסורי המלך אסורים אסורי כתיב ואסירי קרי מלמד שי' שנים היה אסור על שהוציא דבה על י' אחיו ועוד ב' שנים על שאמר לשר המשקים כי אם זכרתני:
אסורים ג' במסורה ב' גבי יוסף וא' ה' מתיר אסורים. וזהו שאמרו חז"ל שאמרה לו אשתו של פוטיפר אני חוכשך כבית האסורים אמר לה ה' מתיר אסורים:

פסוק כג
ואשר הוא עושה ה' מצליח ולא כתיב מצליח בידו כמו למעלה לפי שבכאן היה בבית האסורים ולא היה לו עסק בידו כמו למעלה שהיה בבית אדוניו ומתעסק בשל אדוניו:

פרק מ

פסוק א
לאדוניהם למלך מצרים ב' במסורה. הכא ואידך האומרות לאדוניהם הביאה ונשתה. מה להלן על עסקי שתיה אף כאן על עסקי שתיה כמו שדרשו רז"ל שנמצא זבוב בכוס שלו:

פסוק ו
זעפים ב' במסורה הכא ואידך ולמה יראה את פניכם זועפים. מה התם על עסקי אכילה בשביל שלא רצו לאכול היו פניהם זועפים אף הכא זועפים פניהם על עסקי אכילה זה נמצא זבוב וכו':

פסוק ח
ספרו ג' הכא ואידך ספרו בגוים את כבודו. חד בתהלים וחד בד"ה שעל הספור שספרו ספרו בגוים כבוד יוסף ששבחוהו לפני פרעה:

פסוק י
שריגם כתיב חסר בגימטריא אבות העולם דאיכא מאן דאמר אלו האבות:

פסוק כג
ולא זכר ג' במסורה הכא ואידך ולא זכר יואש המלך את החסד. ולא זכר הדום רגליו. ששר המשקים היה כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יוסף וכן היה יואש כפוי טובה ולא זכר הטובה שעשה לו יהוידע הכהן והרג לזכריה בנו ועל זה נהרגו כמה נפשות מישראל שהיה דמו תוסס עד שנחרב הבית וזהו ולא זכר הדום רגליו ביום אפו:

פרק מא

פסוק א
ויהי מקץ נאמר כאן מקץ ונאמר באברהם מקץ עשר שנים מה להלן עשר אף כאן לסוף עשר שנים ופירוש ויהי מקץ דהיינו לסוף עשר ועוד שנתים:
ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם בגימטריא עשר שנים:

פסוק ב
שבע פרות על שם עגלה יפיפיה מצרים ולמה ז' על שם מצרים לודים ענמים להבים נפתוחים פתרוסים כסלוחים שהם ז' וז' עממים מארץ כנען יתפרנסו ממצרים:

פסוק ה
בקנה א' ג' במסורה הכא ב' ואידך גבי מנורה. שהשובע הוא אור לעולם ולכך ראה בטובות בקנה אחד ובשדופות לא ראה בקנה אחד:

פסוק יג
כאשר פתר בגימטריא שהחלומות הולכים אחר הפה:
(ט) כהנה. ב' במסורה הכא ואידך ואם מעט ואוסיפה לך כהנה. שאומר הכתוב ומוצא אני מר ממות את האשה וזהו ואוסיפה לך כהנה שאם היתה רעה לא ראיתי כהנה לרוע:

פסוק כט
שבע ב' במסורה הכא ואידך וימלאו אסמיך שבע. לומר שכל כך יהיה השובע שיתמלאו כל האוצרות:

פסוק לד
ויפקד ב' במסורה הכא ואידך ויפקד המלך פקידים. אחשורוש הפקיד פקידים לקבץ לו נשים על כן נתרוששׁ כמו שדרשו חז"ל וישם המלך אחשרש מס, שנעשה רש והיינו דכתיב אל תתן לנשים חילך אבל יוסף הפקיד פקידים לקבץ בר על כן העשיר וליקט כל הכסף:

פסוק לה
ויקבצו ב' במסורה דין ואידך ויקבצו את כל נערה. זה שאמר הכתוב דגן ותירוש ינובב בתולות:

פסוק מ
ישק ב' על פיך ישק. ואידך שפתים ישק משיב דברים נכוחים. בשביל שהשיב דברים נכוחים זכה לועל פיך ישק כל עמי:

פסוק מה
צפנת פענח נוטריקון צדיק פטפט נפש תאוה פוטיפר ענה נפשו חנם. ד"א צופה פודה נביא תומך פותר עניו נביא חוזה:

פסוק נ
וליוסף ב' במסורה וליוסף יולד שני בנים בטרם וגו'. ואידך וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו. כדאמרינן כל המשתף עצמו עם הצבור בצרתם זוכה ורואה בנחמת צבור.

פסוק נה
לכם תעשו בגימטריא המילה תעשו שצוה אותם למול:

פרק מב

פסוק ו
וישתחוו לו בגימטריא בכאן נתקיים החלום:

פסוק ז
ויכירם ביקש לקבלם בסבר פנים יפות ובא המלאך שמצאו תועה והזכירו מיד ויתנכר אליהם ולכך כתיב אחר כך ויכר לשון יחיד:
ויתנכר בגימטריא על ידי האיש גבריאל:

פסוק ח
לא הכירוהו ב' במסורה הכא ואידך גבי איוב ויראו אותו מרחוק ולא הכירוהו. מה התם לא הכירוהו בשביל שנשתנה מחמת היסורים אף כאן לא הכירוהו בשביל שנשתנה שהיה עבד ונעשה שר וגדול בכל הארץ. ומיהו התם לא הכירוהו מרחוק אבל כשקרבו אליו הכירוהו והכא לא הכירוהו כלל שלא העלו על דעתם שיגיע יוסף למעלה כזו:

פסוק יא
בני איש אחד נחנו ולא אמרו אנחנו רמז שאחד ממנו חסר:
נחנו ג' במסורה הכא. ואידך נחנו נעבור חלוצים. נחנו פשענו. וזהו שדרשו שאמרו נחנו להרוג כל העיר באנו אם לא יתנוהו לנו וזהו בשביל שנחנו נעבור חלוצים להלחם אם לא יתנוהו לנו לפדותו לכך נחנו פשענו:
מרגלים אתם פירוש ולא אני שיהושע שיצא ממנו לא היה בעצת מרגלים והם אמרו לא היו עבדיך מרגלים פירוש יהודה השיבו כי היה ראש המדברים גם ממני יצא כלב שלא היה בעצת המרגלים:
לא היו בגימטריא כלב:

פסוק יג
והאחד איננו וסמיך ליה ויאמר אליהם יוסף שהיה מכה בגביע ואומר אני מנחש ששמו יוסף:

פסוק טו
כי אם בבוא בבוא עולה למנין י"א שלא תצאו מזה עד שיבאו י"א אחים:

פסוק יז
אל משמר שלשת ימים כנגד שלשה דברים שעשו לו ויפשיטו את כתנתו, וישליכו, וימכרו:

פסוק כח
עשה אלהים ב' במסורה עיין מה שכתבתי ריש פרשת יתרו:

פסוק לג
ולכו ג' במסורה הכא ואידך גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואור לכם ולכו. מלמד שהרשה אותם להוליך צאן ובקר אף על פי שאין יוצאים ממצרים וזהו גם צאנכם גם בקרכם קחו ולכו. ואמר להם שלא יצאו אלא בכי טוב וזהו ואור לכם ולכו:

פסוק לו
כולנה ב' במסורה הכא ואידך ואת עלית על כולנה. לומר שצערו על בנימין עלה על כל הצער שנצטער משמעון ויוסף לפי שהוחזק בו ג"פ ואמרי' תינוק אף על פי שאין ניחוש יש סימן. ד"א כלנה כתיב חסר שעלי מוטל מזון נשותיהם שהם כלותי:

פסוק לז
תמית ב' במסורה דין ואידך ופותה תמית קנאה. דורש אותו במדרש בעדת קרח דכתיב בהו קנאה ויקנאו למשה במחנה אלו דתן ואבירם בשביל שאמר את שני בני תמית נתקיים בשני בניו והם דתן ואבירם:
את שני בגימטריא הם דתן ואבירם:

פרק מג

פסוק ד
נרדה ג' במסורה הכא ואידך נרדה ונבלה שם שפתם. נרדה אחר פלשתים לילה. שאמר אם ישך משלח נרדה מיד ונרדה ביום ובלילה למהר הדבר כמו התם נרדה לילה וגם רמז למה שדרשו שירדו להרוג ארץ מצרים כדכתיב נרדה ונבלה שם שפתם:

פסוק ז
על פי ב' במסורה על פי הדברים. על פי שנים עדים. שהוצרכנו להגיד לו על פי הדברים האלה כאלו היו עדים בדבר:

פסוק ט
לך כל הימים בגימטריא העולם הזה ולבא:

פסוק י
כי עתה שבנו זה ס"ת שם בן ד' לומר שהשם מלוה לצדיקים:

פסוק יא
מעט צרי ומעט דבש וגו' ו' מינים הביאו לו מנחה נגד ו' בני הגבירות כל אחד מין אחד:

פסוק טו
ומשנה ב' במסורה ומשנה כסף. ומשנה שברון. לומר לך קל וחומר מה הכא שבשגגה בא הכסף ליד אחי יוסף באו לשלמו בכפלים כל שכן שעתידין העכו"ם לשלם כל הכסף שלקחו מישראל כפלי כפלים:

פסוק כט
יחנך בני ב' במסורה הכא ואידך חנון יחנך לקול זעקך. זהו שיש במדרש ששאלו כמה בנים יש לך ומה שמם ואמר לו שלכולם קרא שמותם על שם הצרות שאירעו לאחיו וזהו לקול זעקך שאמר לו שהיה מצטער על אחיו מיד נכמרו רחמיו ואמר לו אלהים יחנך בני:

פסוק לא
ויתאפק ב' במסורה הכא ואידך ויתאפק המן ויבא אל ביתו. מה הכא תחלה צער וסופו שמחה כשהודיעם שהוא יוסף אף התם תחלה צער וסופו שמחה וששון ליהודים:

פסוק לג
והצעיר ב' במסורה והצעיר כצעירתו. והצעיר לגוי עצום. בנימין שהיה צעיר עשאו גדול מכולם כדכתיב ותרב משאת בנימין ממשאות כולם:

פסוק לד
משאת ב' במסורה וישא משאת. משאות שוא ומדוחים. כדאיתא במדרש שהיה מכה בגביע ואומר פלוני ופלוני מאם אחת ישבו ביחד ואני אין לי אח מאמי ובנימין אין לו אח מאמו נשב ביחד וזה היה משאות שוא ומדוחים:

פרק מד

פסוק יח
ויגש אליו יהודה בגימטריא זהו להלחם עם יוסף ובגימטריא גם נכנס לפיוס דלשלשה דברים נכנס (וערש"י):

ויגש אליו יהודה ס"ת שוה שאמר לו אני שוה לך שכמו שאתה מלך גם אני מלך ועל זה דורש במדרש כי הנה המלכים נועדו:

בי אדני פירוש בי עשה מה שתרצה והנער יעל עם אחיו:

ואל יחר ב' במסורה הכא ואידך ואל יחר בעיניכם כי מכרתם אותי הנה כי למחיה שלחני אלהים לפניכם. ודרשינן מלמד שנשתנו פניהם כשולי הקדירה כי על מי היה להם לחרות הכי נמי אמר לו יהודה אל ישתנו פניך צריך אני לדבר מעט:

כמוך כפרעה בגימטריא בך אתחיל:

פסוק יט

היש לכם אב או אח ועל אמם לא שאל כי ידע שכבר מתה:

פסוק כ

וילד ב' במסורה הכא ואידך כי איש הרגתי לפצעי וילד לחבורתי. שאם נניח לבנימין כאן הרי כאלו הרגתי איש דהיינו יעקב לפצעי וילד לחבורתי דהיינו בנימין כי אי אפשר להם לחיות זה בלא זה:

וילד זקנים חסר שמסר לו כל מה שלמד מזקנים דהיינו שם ועבר: ויותר ב' במסורה הכא ואידך ויותר יעקב לבדו. מה התם מלחמה דכתיב ויאבק איש עמו אף הכא הכין עצמו למלחמה:

פסוק כג

לא תוסיפון לראות פני ב' במסורה הכא ואידך לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד. שאמר להם לא די שלא תראו עוד את פני אלא ככל הדרך לא תוסיפו לשוב עוד:

פסוק כט

והורדתם ב' במסורה דין ואידך והורדתם את אבי הנה. משל לפרה שאינה רוצה ליכנס לשחיטה הכניסו את ולדה והיא נכנסת כך יעקב לא רצה לירד למצרים וכששמע שיוסף שם נכנס מיד:

פסוק ל

קשורה ב' במסורה הכא ואידך אולת קשורה בלב נער. שהוא נער ואף אם לקח הגביע הוא מפני אולתו הקשורה בו א"נ מפני שאולתו קשורה בו צריך שתהא נפשו קשורה בנפשו של אביו לחנכו:

פרק מה

פסוק ו

וקציר ב' במסורה הכא ואירך עוד כל ימי הארץ זרע וקציר. ודאי לא בא יוסף לבטל גזירת המקום זרע וקציר לא ישבותו על כן אמר אשר אין חריש וקציר כי ודאי לא ישבותו זרע

וקציר וכשיזרעו יקצרו וכאן לא רצו לזדו אותו ואולי לא נחיה עד שנקצור על כן אמר חריש וקציר ולא אמר זרע וקציר:

פסוק ט

רדה ב' במסורה הכא ואידך רדה והשכבה את ערלים גבי נבוכדנצר כשירד לגיהנם לומר לך ששקול הגלות כנגד גיהנם:

פסוק יא

פן תורש ב' במסורה הכא ואידך אל תאהב שנה פן תורש. זה שאמר הכתוב וקרעים תלביש נומה ללמדך כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית קרעים קרעים וזהו אל תאהב שנה בבית המדרש פן תורש מלמודך וכן אמר יוסף ליעקב מוטב שתבא לכאן אף ללכת חוצה לארץ פן תורש מתורה כי לא תוכל ללמוד שם מפני הרעב:

פסוק יב

עיניכם רואות בגימטריא והראיתי לכם המילה:

כי פי המדבר אליכם בגימטריא בעגלה ערופה שסימן זה מסר להם מאביו שפירש ממנו בעגלה ערופה:

פסוק כג

ומזון ב' במסורה הכא ואידך ומזון לכלא ביה. אף על פי שאמר ומזון לאביו ומזון לכלא ביה ששלח מזון לפרנס כולם:

פסוק כד

אל תרגזו אל תסכמו עלי לומר אחינו גדול הארץ לעשות עול לשום אדם אלא אל תרגזו לשום אדם לילך בדרך על שדה זרועה ד"א אמר להם אל תתעסקו בדבר הלכה:

אליהם אל תרגזו בגימטריא זהו אל תדברו בהלכה:

אלהם אל תרגזו בדרך בגימטריא זהו אל תפסעו פסיעה גסה:

פסוק כו

ויגדו לו חסר יו"ד שלא הגידו לו עד שהתירו החרם שהחרימו בעשרה:

פסוק כז

ד"פ כתיב עגלות בפרשה וד"פ כתיב עגלה ערופה בפרשת שופטים שפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה:

וירא את העגלות בגימטריא ראה בהלכת עגלה ערופה:

פרק מו

פסוק ב
לישראל במראות הלילה ז' תגין סשי"ן על שם כי שבע יפול צדיק וקם שבאו עליו ז' צרות וניצל מהם עשו לבן מלאך דינה יוסף שמעון בנימין:

פסוק ד
גם עלה כתיב בה"א רמז לאחר ה' דורות יעקב לוי קהת עמרם משה:
ויוסף ישית ידו על עיניך יעצים עיניך כשתמות הבטיחו שלא ימות בחייו:

פסוק כא
וראש ב' במסורה הכא ואידך זכר עניי ומרודי לענה וראש. כדאיתא במדרש שקרא בנימין לכל בניו על שם הצרות שאירעו ליוסף וזהו וראש על שם זכור עניי ומרודי לענה וראש:

פסוק כג
חושים ב' במסורה מתרי לישני. ובני דן חשים. ואנחנו נחלץ חשים. ראמרינן בפרק מי שמת שהיו בני דן כחשים של קנה פירוש מלמטה הוא אחד ומלמעלה הוא מתפצל לכמה קנים שמבן אחד שהיה לו יצאו רבים וכן נמי נחלץ חושים שדרך הנלחמים להדבק אלו עם אלו שלא יפרידו אותם האויבים:,

פרק מז

פסוק ב
ומקצה אחיו לקח בגימטריא זה החלשים:

פסוק ו
במיטב הארץ בגימטריא גושן:
ושמתם ב' במסורה הכא ואידך ושמתם בארון. מלמד שהיו ממונים ושרים על ראשי החיילים והיו שמם כתובים ומונחים בארגז המלך וזה הוא ושמתם בארון:

פסוק ז
ויעמדהו ב' במסורה הכא ואידך ויעמדהו לפני אלעזר הכהן. ושניהם חסרים לפי שיעקב היה זקן והיו צריכין לסומכו כדי שיוכל לעמוד וגם יהושע היה מתבייש שנעשה מנהיג לפני משה והיה ירא ממשה שמא יענישהו והיו צריכין לסומכו ולכן חסרים שלא היתה עמידתן שלימה:

פסוק יד

ביתה פרעה ב' במסורה הכא ואידך ערוב כבד ביתה פרעה. בשביל שלא זכר הטובות שעשה לו יוסף והביא כל הכסף לביתו על זה בא העדוב תחילה ביתה פרעה, ד"א לומר כמו שמכניסין הכסף חדר בחדר כך בא הערוב בחדר פרעה שהיה לפנים חדר בחדר:
ביתה תרגום מלגו:

פסוק כג

הא ג' במסורה הא לכם זרע על שם ונתתם חמישית לפרעה. וחדא ביחזקאל הא דרכך בראש נתתי. על שם ואל תחמול על זקן ובחור ובתולה וטף ונשים הרי חמשה וחדא בדניאל הא כדי פרזלא דהבא כספא חספא ונחשא. הרי חמשה דברים:

פסוק כח

ויחי וירבו מאד ויחי יעקב. בגימטריא ראה ס' רבוא וזהו שנאמר בראותו ילדיו בראותו אותיות רבואות, ילדיו. עולה ס', לומר שראה ס' רבוא מילדיו ד"א וירבו מאד ויחי יעקב מלמד שראה ל' רבוא דלקמן קאמר במאד מאד והוא ס' רבוא והכא לא כתיב אלא חד מאד דהיינו החצי וכן כתיב לקמן ו' לשונות והם פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד והכא לא כתיבי אלא תלתא ויפרו וירבו מאד ולהאי לישנא דרוש הכי כי בראותו ילדיו כ"י עולה ל' שראה ל' רבואות מילדיו. ד"א ויחי יעקב בארץ שלא חיה ימים טובים בלא צער אלא כמנין ויחי י"ז שנה משנולד יוסף עד שנמכר וי"ז שנה במצרים. ד"א ויחי יעקב בארץ מצרים י"ז שנה שהראשונים לא היו חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבל שאולה:
שבע עשרה שנה כנגד י"ז שנה שגדל הוא ליוסף כלכלו י"ז שנה:
ויהי ימי יעקב בכל מקום שנאמר ויהי ימי לא הגיע לימי אבותיו ויהי ימי חנוך ויהי ימי למך וכן בכל מקום שנאמר בו קריבה:
שבע שנים וארבעים ומאת שנה מנה המועט תחלה מה שלא עשה כן באברהם ויצחק בשביל שהיו ימיו מועטים ורעים הזכיר המועט תחלה וחיה ל"ג שנה פחות מאביו משום דכתיב קללת חנם לא תבא על שקלל רחל ואמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה חסרו לו מנין יחי"ה שהוא ל"ג משנותיו:

פסוק כט

ויקרבו ימי ב' במסורה הכא ואידך גבי דוד איתא במדרש אמר הקב"ה אתה עשית קמ"ז מזמורים (חוץ מאסף והימן וידותן) כמנין שנות יעקב תזכה כמותו מה הוא ובנו מלכו ביחד אף אתה ימלוך שלמה בניך בחייך. ד"א מה יעקב לא הגיע לימי אבותיו אף דוד כן דכתיב ביה והמלך דוד זקן בא בימים וגו':

נא ידך בגימטריא מילה:
חסד ואמת פרש"י חסד שעושין עם המתים זהו אמת:
אמת נוטריקון ארון מטה תכריכין:

פסוק לא
וישתחו בגימטריא מודים על הבשורה טובה:
על המטה ב' במסורה וישב על המטה. והמן נופל על המטה. שהצדיקים אפילו כשהן חלשים מתחזקים שנאמר ויתחזק ישראל וישב על המטה והרשעים אפילו בתוקפן הם נופלים שנאמר והמן נופל על המטה:

פרק מח

פסוק ה
אפרים ומנשה בגימטריא ראובן ושמעון:

פסוק ו
יקראו ב' במסורה הכא ואידך בניו יקראו על שבט הלוי כמו שבכאן נקראו בנחלתם על שם אחיהם שהיו להם ערי המגרש מכל שבטי ישראל:

פסוק ט
קחם נא אלי ואברכם קחם לית וחד קחם בקמ"ץ תרגלתי לאפרים קחם פירוש תרגלתי לאפרים השריתי שכינתי עמו בשביל אפרים אימתי בשעה שנתברך מפי יעקב וקחם על זרועו שנאמר קחם נא אלי ואברכם:

פסוק י
מזקן כתיב חסר על שם ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות כשם שרימה יעקב לאביו בברכתו כשכהו עיניו כך עשה לו בנו בברכו אותם שהחליף לו יוסף מנשה באפרים:

פסוק יד
והוא הצעיר בגימטריא הוא הקטין עצמו. לכך זכה ויצא ממנו יהושע שהוא מלא חכמה:

פסוק טז
ויקרא ב' במסורה ויקרא בהם שמי. ויקרא שמו בישראל, לומר שכל שבטי ישראל יקראו על שם יוסף כדכתיב גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה:

פסוק יט
ידעתי בגימטריא חמשה מלכים שה' מלכים יצאו ממנשה:
וזרעו יהיה מלא בגימטריא יהושע:

פסוק כ
ביום ההוא לאמור ישימך אלהים כאפרים וכמנשה. לאמור מלא ו' שבו' מקומות הקדים אפרים למנשה כנגד ששה צדיקים השופטים שיעמדו ממנו ועל כן משול תמשל בנו. מלא וי"ו אבל המלך תמלך עלינו חסר וי"ו שכל המלכים שעמדו ממנו היו רשעים:
אפרים לפני בגימטריא רגלים בנשיאים:

פסוק כב
שכם אחד בגימטריא בחלק בכורה:

פרק מט

פסוק א
ויקרא יעקב לבניו שרצה לגלות להם הקץ ונסתם ממנו אמר יעקב שמא יש בכם חטא אמרו לו תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם אותיות חט ואמר להם גם אין בהם אותיות קץ:

פסוק ב
ושמעו אותיות שמע ו' שאמר להם שמע ישראל שיש בו ו' תיבות:
ושמעו בני יעקב ושמעו בגימטריא הוא ביקש לגלות הקץ:
ושמעו אל ישראל בגימטריא זהו קצו של מלך המשיח:

פסוק ג
ראובן בגימטריא לא בכור. יוסף במלואו בגימטריא בכורה:

פסוק ה
שמעון ולוי אחים בגימטריא אין להם חלק בארץ:

פסוק ו
תחד ב' במסורה הכא ואידך לא תחד אתם בקבורה. שבקש יעקב שאף לאחר הקבורה לא יהיו מזכירין אותו במעשה קרח וזהו בקהלם שנאמר שם ויקהל עליהם קרח אבל כשמיחסם על הדוכן הזכירו שנאמר בן לוי בן ישראל:
כי באפם הרגו איש בגימטריא זה שכם בן חמור:

פסוק ח
יהודה ביה שמו צריך להיות בראש הדף. בי"ת בראשית. יו"ד יהודה אתה יודוך. ה"א הבאים אחריהם בים. שי"ן שמר לך. מ"ם מה טובו אהליך. וי"ו ואעידה בם את השמים על שם כי ביה ה' צור עולמים:

אחיך ידך בעורף אויביך ר"ת בגימטריא דוד דכתיב ביה ואויבי תתה לי עורף. ישתחוו לך. ב' במסורה הכא ואידך כל הארץ ישתחוו לך ויזמרו לך. וכן ואדונינו ב' במסורה ואדונינו מכל אלהים. ואדונינו דוד. על שם כסאו כשמש נגדי על שם די כרסון רמיו אחד לו ואחד לדוד:

פסוק ט

גור אריה יהודה בגימטריא זה דוד וגם שלמה ובגימטריא זה נחשון:

גור אריה יהודה ר"ת בגימטריא דוד:

עלית ג' במסורה מטרף בני עלית. כי עלית משכבי אביך. עלית למרום. לראובן אמר עלית והיית ראוי ליקח מתנות כהונה ומלוכה דכתיב ביה ויתן עוז למלכו ומי גרם לך שהפסדת אותו כי עלית משכבי אביך. וליהודה אמר אבל אתה שמטרף בני עלית זכית ועלית ולקחת מתנות מלוכה:

פסוק י

ומחוקק מבין רגליו בגימטריא תלמידי חכמים:

מחקק עולה רמ"ח שרמ"ח איברים באדם על שם ערוכה בכל ושמורה: יבא שילה: בגימטריא משיח:

שילה בגימטריא משה דכתיב ביה ויתא ראשי עם שאז היתה יהודה לקדשו דכתיב שרי יהודה רגמתם:

פסוק יג

וירכתו על צידן כתיב חסר צידן ל' צידה שהיה מספיק מזון לישששכר:

פסוק יד

יששכר חמר גרם קרי ביה חמור גורם ששמעה לאה קול צעקת החמור ויצאה לקראת יעקב והביאתו לאהלה:

בין המשפתים ב' במסורה הכא ואידך למה ישבת בין המשפתים. כמו שהחמור נושא כל המשא כך היה יששכר נושא משאות של ישראל בתורה ורוב סנהדרין היו משל יששכר כתיב הכא רובץ בין המשפתים שהיו מרביצין תורה בישראל בלשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול וכתיב התם למה ישבת בין המשפתים שהיתה נחלתו על שפת הים בי ן ים ליבשה כדמתרגמינן ואחסנתיה בין תחומיא:

פסוק טו
למס עובד ג' במסורה הכא ואידך ביהושע אשר לא הוריש וגו' ויתנם למס עובד. ויעלה שלמה למס עובד. לומר לא די שלימד תורה לכל ישראל אלא שהעלה להם מס מממונו שהיה מספיק לכל מי שיבא ללמוד:

פסוק טז
כאחד שבטי ישראל פירוש כדוד ולכן אותיות של ראשי פסוקים דן יהי לישועתך בגימטריא כדויד:

פסוק יט
יגודנו ב' במסורה הכא ואידך לעלות לעם יגודנו. פירוש שבני גד לקחו נחלה מעבר לירדן והיו באין עליו גדודים מהעמים שסביביו וזה פירושו גדוד יגודנו יגוד אותו והוא יגד עקב שהיו גבורים והיו נלחמים בהם ומחזירין אותם על עקבם ולא די שמחזירין אותם אלא שהיו עולים אחריהם לארצם לשלול שלל וזהו לעלות לעם יגודנו שהיו עולים אל העם אשר יגודו אותם:

פסוק כא
נפתלי אילה שלוחה ניבא על מלחמת ברק עם סיסרא שלקח י' אלפים איש מנפתלי ואמר לשון נקבה אילה שלוחה על שם דבורה:

הנותן אמרי שפר על שם ותשר דבורה: אמרי שפר בגימטריא שיר ושבחה:

אילה שלוחה הנותן אמרי שפר בגימטריא ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא:

פסוק כב
בן פורת יוסף לא הזכירו בשמו כמו שעשה לאחרים שחלק לו כבוד בשביל המלכות והתחיל בשם בניו. בן פורת בגימטריא מנשה ואפרים. ד"א בן פורת בן פותר על שם פתרון חלומות:

בנות צעדה עלי שור ניבא על מלחמת יהושע ביריחו שיורו לו בחצים מן החומה:

פסוק כד
ותשב באיתן קשתו שנתחזק כנגדן:

פסוק כה
מעל ג' במסורה ברכות שמים מעל. מטל השמים מעל. יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו. פירוש כי לדין עמים קרא אל השמים למנוע טל ומטר ואל הארץ למנוע לתת יבולה כדכתיב כי בם ידין עמים:

רובצת ג' במסורה הכא ואידך נמי ביוסף ומתהום רובצת תחת. והאם רובצת. היינו דאמרינן בפרק ג' דתעניות אין לך טיפה שיורדת מלמעלה שאין טפיים עולה מלמטה מן התהום והיינו ומתהום רובצת תחת והאם רובצת יליף רובצת רובצת מתהום רובצת לאשמעינן שהמוצא קן בים שחייב בשילוחה:

ברכות שדים הם השמים שיריקו מטר:

ורחם היא הארץ שמולדת פירות:

פסוק כז

ולערב יחלק שלל בגימטריא והם הקרבנות. התחלת התיבות שאחר שמותן כגון בכורי אחים אתה לחוף חמור ידין גדוד שמנה אילה בן זאב עולה לחשבון שם"ה כמנין ימות החמה ואותיות האחרונות של הברכות כגון עלה בישראל מחלב צידון עובד יהיה עקב מלך שפר אחיו שלל עולה שנ"ד כמנין ימות הלבנה וזהו שנאמר כה אמר ה' נותן שמש לאור יומם חקות ירח וכוכבים לאור לילה וגו' אם ימושו החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל הימים: יעקב הקדים דן לגד כסדר תולדותם משה הקדים גד לדן לפי שהוא קבור בחלקו:

פסוק כח

וזאת אשר דבר להם אביהם סיים בוזאת ובו בלשון פתח משה וברכם וזאת הברכה וזהו מזקנים אתבונן:

פרק נ

פסוק ג

וימלאו ב' במסורה וימלאו לו ארבעים יום. וימלאו ימיה ללדת. רמז לסוף מ' יום הולד נוצר:

פסוק ה

אנכי מת ג' במסורה הכא ביעקב ואידך במשה ואידך ביוסף. אף על פי שאמרו יעקב לא מת כיון שאמר משה אנכי מת אמר אותו גם הוא ובלשון שאמר יעקב אמר גם יוסף:

פסוק ז

וכל זקני ג' במסורה וכל זקני פרעה. ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם. וכל זקני העיר ההיא. גבי עגלה ערופה וזהו שדרשו לא שפכה שלא פטרנוהו בלי מזון דהיינו וכל זקני ישראל לאכול וגו' ולא פטרנוהו בלא לויה דהיינו וכל זקני פרעה שלוו לארונו של יעקב:

פסוק יב

צום ג' במסורה ויעשו בניו לו כן כאשר צום. ואידך הוקם את דברי יונדב אשר צום. פן תאמד עצבי עשם ופסלי ונסכי צום. לאמר מה זה בע"א מדבר ופסלי ונסכי צום אף יונדב צוה לבניו שלא יעבדו ע"א וכן יעקב כשבקש לגלות את הקץ לבניו ונעלם ממנו אמר שמא יש בכם עובדי ע"ז אמרו לו שמע ישראל:

פסוק טו

לו ישטמנו יוסף כשחזרו מלקבור את אביהם עבר יוסף על הבור שהשליכוהו בו ובירך ואמר ברוך שעשה לי נס במקום הזה אמרו עדיין הוא זוכר מה שעשינו לו. י"מ לו ישטמנו יוסף הלואי ישטמנו יוסף בלבו ולא יעשה לנו מעשה ואם חפץ לעשות ישיב לנו כל הרעה שגמלנוהו כי מה עשינו לו גרמנו שנעשה מלך מחמת שמכרנוהו ונתגלגל הדבר שנעשה מלך במצרים כן יעשה לנו:

פסוק יט

התחת אלהים אני בלשון שהשיב יעקב לרחל כשבקשה ממנו שיבקש עליה רחמים וגער בה בו בלשון השיב לאחיו על כן הוא ג' במסורה השלישי התחת זאת לא יומת שמעי. (ע"ש) שבאותו לשון שאמר לאחיו נפרע משמעי שאחיו למדו ממנו לדבר בלשונו:

פסוק כד

אנכי מת ואלהים פקד יפקד אתכם פירוש אנכי ב"ו היום כאן ומחר בקבר אבל הקב"ה מלך חי וקים הוא יפקד אתכם. ורמז שני פעמים פ"א פירוש כשם שמלכתי פ' שנים כך יבוא לכם גואל בן שמונים שנה. א"נ יפקוד לשון חסרון כמו ולא נפקד ממנו איש רמז מנין פקוד חסר מת' ק"ץ שנה וישאר רד"ו:

פסוק כה

וישבע יוסף את בני ישראל: ולא השביע לבניו אלא אמר להם משכם לקחתם אותי ולשם תחזירוני. ובמדרש יש שהשביעם שלא ידחקו את הקץ כי יוסף ידע את הקץ שיעקב גלה לו:

פסוק כו

ויחנטו ב' בפרשה ויחנטו את ישראל ויחנטו את יוסף כדאיתא בכתובות דיספד יספדוניה דדלה ידלוניה בשביל שחנט את אביו חנטוהו גם כן. ויישם בארון. כדי שיהא מצוי להם בצאתם משם: